

Türkiye’de Çevrimiçi Hak ve Özgürlükler ile Milli Güvenlik: Karşıtlığı Aşmak

Doruk Ergun | Araştırma Görevlisi, EDAM

Türkiye’de Çevrimiçi Hak ve Özgürlükler ile Milli Güvenlik: Karşıtlığı Aşmak

Doruk Ergun | Araştırma Görevlisi, EDAM

Yönetici Özeti

► Yıllar içinde Türk makamları çevrimiçi kullanıcı faaliyetlerini kısıtlamak ve gözetlemek için kayda değer ölçüde yasal, adli ve teknik kapasite birikimine sahip olmuşlardır. Bunlar başlangıçta ‘emniyet’ ile ilgili endişelerden kaynaklanmış olmakla birlikte, 2013 yılından sonraki önemli sosyal, siyasi ve güvenlikle ilgili gelişmelerin ardından milli güvenlik ciddi bir ağırlık kazanmıştır.

► Türk devletinin ve kurumlarının gözetim ve engelleme faaliyetlerinin zaman içerisindeki seyrine bakıldığında, Türkiye’de ve komşularında terörizmin ve çatışmaların şiddetlenmesi ve süregelmesinin, Türk makamlarının çevrimiçi faaliyetlerin daha sıkı kontrol edilmesine olan talebini arttırdığı görülmektedir.

► Ne var ki, giderek güçlenen ‘önce güvenlik’ görüşü, özel hayat ve ifade özgürlüğü dahil olmak üzere çevrimiçi haklara ve özgürlüklere gereken özenin gösterilmesi ile dengelenmemiştir. Bunun sonucunda Türk makamları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Venedik Komisyonu ve uluslararası ve yerel insan hakları örgütleri tarafından eleştirilere maruz kalmıştır.

► Üstelik, mevcut internet yönetim mimarisi, kişisel çevrimiçi hak ve özgürlüklerin kasıtlı ya da kasıtsız olarak ihlal edilmesine karşı yeterli koruyucu önlemlerden yoksundur. Bunun çok çarpıcı bir tezahürü, resmi olarak FETÖ ile ilişkilendirilen yasa dışı dinleme, dijital delillerde tahrifat ve çeşitli diğer yıkıcı faaliyetlerdir.

► Bu çalışma, ne milli güvenlik endişelerinin ne de bireysel hak ve özgürlüklerin mutlak olmadığını kabul ederek, internet yönetimi – yönetimsizliği, gözetleme – özel hakkın mahremiyeti, sansür – ifade özgürlüğü karşıtlıklarını aşmak ve Türkiye’deki tartışmanın daha sağlıklı bir temelde seyretmesine katkıda bulunmak için beş tavsiye sunmaktadır.

► Halk bir paydaş olarak güçlendirilmelidir; bu amaçla

genel dijital okur-yazarlığın geliştirilmesine, yetkililer ile halk arasındaki diyalogun iyileştirilmesine, halkın gözetleme ve sansürün ekonomisi konusunda ikna edilmesine ve söz konusu kararların en başta halkın görüşleri ile şekillendirilmesine daha fazla özen gösterilmelidir.

► Bu kritik mesele tüm Türkiye vatandaşlarını ilgilendirdiğinden, tüm paydaşları kapsayan bir politika ve mevzuat hazırlama yaklaşımı gereklidir. Türk makamları sivil toplumun, akademik camianın, siyasi muhalefetin ve özel sektörün bu tartışmadaki rolünü güçlendirerek daha çoğulcu bir duruş benimsemelidir. Bu, paydaş katılımının ötesinde, resmi kurumların çevrimiçi faaliyetlerinin şeffaflığının iyileştirilmesini de gerektirir.

► Güvenliğin ve insan haklarının önceliklendirilmesi dengeli olmalıdır; bu amaçla gerçekleştirilecek faaliyetler güvenleştirilmemiş ve daha az hak ihlal edici müdahale yollarının (içerik engelleme yerine güvenli çevrimiçi uygulamalar konusunda bilinçlendirme gibi) geliştirilmesini, idari ve yasal kararların kalitesini iyileştirmek için politika yapıcılarının, uygulayıcıların ve adli makamların eğitilmesini ve herhangi bir haksızlık durumunda kullanılacak temyiz mekanizmalarının ve çözümlerinin geliştirilmesini içerebilir.

► Ayrıca adli uygulamalar ve mevzuat da Venedik Komisyonunun tavsiyelerine ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına göre ve Türkiye’nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilkelerine uygun şekilde iyileştirilmelidir.

► Son olarak, tercihen parlamentodaki tüm siyasi partilerin eşit temsili yoluyla ve akademisyenler, uygulayıcılar ve sivil toplum gibi dış uzmanların özel amaçlı katılımı ile, ülkedeki gözetleme ve sansür mimarisini denetlemek amacıyla bilhassa Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu - BTK - gibi uygulayıcılar üzerinde bağımsız ve etkin denetim mekanizmaları kurulmalıdır.

1. Giriş

1997 Aralık ayında Ankara Belediyesi zabıtalari, görme engelli bir vatandaşın yaralandığı bir yol çalışmasının emniyetinin sağlanmasındaki ihmal nedeniyle görme engelli vatandaşların düzenlediği bir protestoya sert bir biçimde müdahale etmiştir. 18 yaşındaki Ali Emre Ersöz söz konusu müdahaleyi çevrimiçi bir forumda eleştirmiş ve bu eleştiri bir şahıs tarafından yetkili makamlara bildirilmiştir. Ersöz daha sonra terörle mücadele ekipleri tarafından tutuklanmış ve devletin emniyet kuvvetlerini alenen tahkir ve tezyif suçundan 10 ay ceza almış ve bu ceza ertelenmiştir.¹ Bu olay, ülkede internetteki yayınlar için tasarlanmış yasal ve düzenleyici bir çerçeve henüz yokken çevrimiçi bir gönderi için Türkiye’de² verilen ilk ceza kararı olmuştur.

Ülke zamanla yasal ve düzenleyici altyapısını internetin dönüştürücü rolüne daha iyi ayak uyduracak şekilde adapte etmiştir. Bununla birlikte milli güvenlik endişeleri sık sık çevrimiçi insan haklarının ve özgürlüklerinin önceliklendirilmesinin önüne geçmiştir. Türkiye şu anda Freedom House’un, Freedom on the Net (İnternet’te Özgürlük) 2017 endeksinde 65 ülke arasında 52’inci sıradadır.³ Öte yandan Türkiye, güvenlik endişelerine öncelik verilmesini haklı çıkarabilecek çok sayıda tehdit ile karşı karşıyadır – 163 ülke içinde Türkiye, Küresel Terör Endeksinde⁴ terörden en çok etkilenen 9’uncu ülkedir, Küresel Barış Endeksinin⁵ en barış içindeki ülkeler sıralamasında ise 146’ıncı sıradadır.

Bu çalışma, Türkiye bağlamında çevrimiçi hak ve özgürlükler ile milli güvenlik denklemini ele almaktadır. Bu çalışmada ilk olarak ülkenin bu denklemde kendisine yer bulma çabaları kapsamında ülkedeki kurumsal ve düzenleyici

gelişmelere ilişkin bir arka plan sunulacaktır. Bu arka plan, Türk makamlarının gözetleme ve sansür uygulamalarının evrimine yönelik bağlamsal bir anlayış sağlamak amacıyla Türkiye’deki sosyo-politik ve güvenlikle ilgili gelişmeler ile eşleştirecektir. Çalışma bunun ardından ülkenin tarihindeki en büyük halk protestolarından birisinin, 17-25 Aralık döneminde yaşanan yolsuzluk iddiaları ile önemli şahısların telefonlarının dinlenmesi çifte krizini ve 2015-2016 yıllarında PKK ile çatışmaların yeniden alevlenmesinin ve artan IŞİD terör kampanyasının damga vurduğu 2013 sonrası döneme odaklanacaktır. Buna müteakip yapılan değerlendirme, ülkedeki değişen kurumsal yapının yanı sıra 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünün sonuçlarına ve Türk makamlarının çevrimiçi gözetleme/sansür uygulamalarındaki gelişmelere odaklanacaktır.

Çalışma, devletin milli güvenlik önceliklerinin meşruluğu ile Türkiye vatandaşlarının çevrimiçi hak ve özgürlükleri arasında köprü kurmak amacıyla politika yapıcılara yönelik birbirini tamamlayan beş tavsiyenin sunulması ile sonuçlanmaktadır. Bu tavsiyeler, siyasi muhalefetin yanı sıra halkın, sivil toplumun ve özel sektörün tartışmadaki rollerinin güçlendirilmesi, siber uzayda milli güvenliğin ötesindeki önceliklerin kabul edilmesi, güvenliğe dayanan politikaların olumsuz etkilerini daha iyi kısıtlamaya yönelik mekanizmaların tespit edilmesi ve gözetleme ve sansür kararlarına yönelik bağımsız ve daha etkin kontrol ve denetleme mekanizmalarının oluşturulması yoluyla tüm paydaşları kapsayan bir yaklaşıma dayanmaktadır. Son olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilkelerini daha iyi yansıtılabilmeleri için adli süreçlerin ve mevzuatın da yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.

¹ Hürriyet (7 Haziran 1998) “İnternet’te Muhbir Var” <http://www.hurriyet.com.tr/internette-muhbir-var-38051055>

² İlkiz, F. (05 Aralık 2001) “İnternet Ortamındaki Yayınlarda İki Olay ve İki Mahkumiyet Kararı ve Yasal Çalışmalar Üzerine Görüşler”; 20 Eylül 2014 tarihinde aşağıdaki adreste bulunan Türkiye Bilişim Şurası web sayfasından erişilmiştir: www.bilisimsurasi.org.tr/dosyalar/45.doc; ayrıca Bianet.com <https://m.bianet.org/bianet/medya/2410-internet-yayinina-ceza-ve-anlami> adresinde mevcuttur

³ Freedom House (2017) “Freedom on the Net 2017” (İnternet’te Özgürlük 2017) <https://freedomhouse.org/report/table-country-scores-fotn-2017>

⁴ Vision of Humanity (2017) “Global Terrorism Index” (Küresel Terörizm Endeksi) <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>

⁵ Vision of Humanity (2017) “Global Peace Index” (Küresel Barış Endeksi) <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>

2. Türkiye’de Çevrimiçi Güvenlik, Emniyet, Haklar ve Özgürlükler: Kısa Bir Tarihsel Bağlam

2.1. Türkiye’nin Siber Boyuttaki Yasal ve Kurumsal Mimarisinin Evrimi

Türkiye “Bilişim Alanında Suçlar” kavramını ulusal mevzuatına ilk kez 1991 yılında dahil etmiş ve programların, verilerin ve diğer unsurların bir bilgisayar sisteminden hukuka aykırı olarak ele geçirilmesine ve bunların başkasına zarar vermek amacıyla kullanılmasına, nakledilmesine ve çoğaltılmasına cezai yaptırımlar getirmiştir.⁶ Ali Emre Ersöz gibi şahıslar çevrimiçi faaliyetlerinden dolayı mevcut mevzuata dayalı olarak kovuşturmaya uğradıkları halde, Türk hukuk sisteminin çerçevesinin siber uzayı kapsayacak şekilde genişletmesi ve özel olarak belirlenmiş mevzuat geliştirmesi on yıldan fazla sürmüştür.

5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girmesi ile, 2004 yılında bilişim suçlarının kapsamı genişletilmiştir; bu kanunda yer alan madde 243 ve 244, bir bilişim sistemine hukuka aykırı olarak erişime ve verilerin izinsiz olarak yok edilmesine ve değiştirilmesine ceza getirmektedir.⁷ Ayrıca yine mevcut konu ile ilgili olarak, 2004 Ceza Kanununda özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlara ayrılmış bir kısım bulunmaktadır. Bu kısımda altı ayrı suç listelenmektedir, bunlar; haberleşme gizliliğini ihlal (md. 132), konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması (md. 133), özel hayatın gizliliğini ihlal (md. 134), kişisel verilerin kaydedilmesi (md. 135), verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme (md. 136) ve verileri yok etmeme (md. 138); suçlardır ve bu suçların tümü hapis cezası gerektirmektedir. Madde 137’de, söz konusu suçların bir kamu görevlisi tarafından ya da kamu görevinin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi durumunda, bu suçların nitelikli haller olarak değerlendirileceği ve hapis cezasının yarı oranında arttırılacağı belirtilmektedir.⁸

2005 yılı, internet denetimi için kurumsal bir düzenin kurulmasına yönelik önemli bir kilometre taşı olmuştur. 2008 yılında telekomünikasyon sektörünün düzenlenmesiyle görevli Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna (BTK) dönüştü-

rülecek olan Telekomünikasyon Kurumu altında oluşturulan Telekomünikasyon ve İletişim Başkanlığı (TİB), sinyal bilgilerinin ve internet dahil olmak üzere telekomünikasyon araçları yoluyla gerçekleştirilen iletişimin dinlenmesi, izlenmesi, değerlendirilmesi ve kaydedilmesinden sorumlu kuruluş olarak kısa süre içinde ön plana çıkmıştır. Esas itibarıyla TİB, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca iletişimin izlenmesi ve dinlenmesi ile görevli merkezi kurum olarak görev yapmıştır.⁹ TİB ayrıca İnternet hizmetlerinin “emniyeti” boyutuyla, yani içeriğin, yer sağlayıcıların, erişim/hizmet sağlayıcıların ve toplu internet kullanımı sağlayıcılarının düzenlenmesi ve ayrıca çevrimiçi hizmetlerin filtrelenmesi, maskelenmesi ve gözetlenmesine yönelik donanım ve yazılımın üretimi için kabul edilebilir asgari kriterlerin belirlenmesi ile görevlendirilmiştir. TİB, aşağıda ayrıntılı şekilde anlatılan 2016 yılında kapatılmasına ve yetkilerinin BTK’ye devredilmesine dek, Türkiye’deki çevrimiçi haklar ve milli güvenlik karşılığı tartışmasının merkezinde yer almıştır.

2006 yılında siber suçlara ilişkin alt bölümler, Terörle Mücadele Kanunu (Kanun No. 3713) çerçevesinde iki maddenin yürürlüğe konulmasının ardından daha da genişletilmiştir. Yasa, terörü şu şekilde tanımlamaktadır:

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”¹⁰

⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, “765 Sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun”, Kanun No. 3756, Kabul tarihi: 6.6.1991 (Resmi Gazete ile yayını: 14.6.1991, Sayı: 20901) http://www.kanunum.com/files/kanun_tbmm_c074_03756.pdf; ayrıca bkz.: <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c061/b127/tbmm180611270516.pdf>, 16 Temmuz 2014 tarihinde erişilmiştir.

⁷ Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004, Kanun no. 5237

⁸ A.g.e.

⁹ Akdeniz, Y. (2009) “Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship” (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi)

¹⁰ Terörle Mücadele Kanunu, Kanun No. 3713, Yayınlandığı Resmi Gazete, tarih: 12.4.1991, Sayı: 20843

2006 yılında yapılan değişiklikte, madde 243 ve 244 dahil olmak üzere bir dizi suç listelenmiş ve bu suçların "Madde 1'de belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılacakları" belirtilmiştir.¹¹ Değişiklik, bilişim suçlarını alıntılamanın yanı sıra, ifade özgürlüğü ve milli güvenlik tartışmasının düğüm noktasında yer alan ve siber uzay için de geçerli olabilecek bir dizi maddeye atıfta bulunmaktadır. Bunlar arasında halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit ile ilgili madde 213, suç işlemeye tahrikle ilgili madde 214, suçu ve suçluyu övmeye ile ilgili madde 215, devletin egemenlik alametlerini aşağılama ile ilgili madde 300, halkı askerlikten soğutma ile ilgili madde 318 ve askerleri itaatsizliğe teşvik ile ilgili madde 319 yer almaktadır.

Değişen siber güvenlik mevzuatının ve terörle mücadele mevzuatına bilişimle ilgili suçların dahil edilmesinin dışında, Türk hukuk sistemi ifade özgürlüğü ve özel hayat tartışması ile ilgili henüz teknolojik gelişmelere adapte edilmiş olmayan ama yine de çevrimiçi faaliyetler için uygulanan hükümler içermektedir. Bunların kayda değer örnekleri arasında, devleti, alametlerini, askeri görevlileri ve kamu görevlilerini aşağılamanın yer aldığı devlete karşı işlenen suçlar, iftira ve kişilerin onur ve itibarına karşı işlenen suçlar ve ayrıca modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Atatürk aleyhine işlenen suçlar ile ilgili 5816 sayılı Kanunu vardır. Genel ahlaka karşı işlenen suçlar kapsamında, pornografi gibi 'müstehcen' materyalin dağıtımını da engellenmiştir. Bu kanunlar 'yasa dışı yayınlara' erişimin yasaklanması için temel oluşturmuştur; söz konusu içerikleri oluşturan ya da dağıtanlar için para ve/veya hapis cezaları öngörülmüştür. 2001 yılına ait veriler, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (EGM) Bilişim Suçları ve Araştırma Büro Amirliği'nin 2000-2001 yıllarında %40'ı çocuk pornografisi, %30'u terör, %25'i pornografi ve %5'i iftira ile ilgili 21 vakayı ele aldığını göstermektedir.¹² Buna müteakip dönemde mahkemeler tarafından hükmedilen ve çevirmeli İnternet Servis Sağlayıcıları (İHS'ler) tarafından uygulanan erişim engelleme ya da web sitesi kapatma vakaları, Türk yetkililer ve askeri personel hakkındaki yolsuzluk iddiaları, Türkiye karşıtı görüşler, terör propagandası, iftira ve kumar ile ilgili içerikleri kapsamıştır.¹³

Türkiye'deki çevrimiçi özgürlüğü ve güvenlik tartışması tartışmasını şekillendiren büyük yasama adımı, genel olarak İnternet Kanunu adıyla bilinen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ile Mayıs 2007'de atılmıştır. İnternet Kanununun 8'inci maddesinde çevrimiçi içeriğin söz konusu suçları oluşturduğu hususunda 'yeterli şüphe' bulunması durumunda engelleme kararları için dayanak teşkil eden sekiz suçtan oluşan bir katalog listelenmektedir. Bu katalog suçlar, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda listelenen yedi suç (1) intihara yönlendirme (md. 84), (2) çocukların cinsel istismarı (md. 103.1), (3) uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (md. 190), (4) sağlık için tehlikeli madde temini (md. 194), (5) müstehcenlik (md. 226), (6) fuhuş (md. 227), (7) kumar oynanması için yer ve imkan sağlama (md. 228) ve ayrıca 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunun ihlal edilmesinden oluşmaktadır.¹⁴

Türkiye'deki internet özgürlükleri tartışması açısından çok önemli olmasına rağmen, İnternet Kanunu ve aşağıda belirtilecek olan bu kanunda sonradan yapılan değişiklikler bu analizin doğrudan odağında yer almamaktadır. Bunun nedeni, İnternet Kanununda listelenen katalog suçların denklemin milli güvenlik boyutu açısından çok küçük bir rol oynamalarıdır. Bulmacanın gerçekten milli güvenlik açısından kritik parçaları, örneğin terör örgütlerine çevrimiçi mensup devşirmek, terör propagandası, şiddetin teşvik edilmesi gibi sebeplerle yapılan filtreleme, engelleme ve sansürlemeler İnternet Kanununun kapsamı dışındadır ve mevzuatın Terörle Mücadele Kanunu gibi ayrı kısımlarında kapsamaktadır. İnternet Kanunu muhtemelen gözetleme tartışması ile daha alakalıdır, çünkü erişim ve yer sağlayıcıların trafik bilgilerini saklamalarını ve istendiğinde ilgili makamlar ile paylaşımlarını gerektirmektedir. İnternet Kanunu, çevrimiçi haklar ve özgürlükler ile milli güvenlik tartışması arasındaki sınırlı uygulamasına rağmen, Türkiye'deki internet yönetiminin yasal ve kurumsal çerçevesinin açıklanmasındaki kritik önemi ve İnternet Kanunun uygulama şeklinin Türk devletin ve adli makamlarının pratiklerine ve önceliklerine ışık tutması nedeniyle bu analizin kapsamına alınmıştır.

¹¹ Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 5532, Yayınlandığı Resmi Gazete, tarih: 29.6.2006, Sayı: 26232

¹² Dokur, S. (2002) "Ülkemizde Bilişim Suçları ve Mücadele Yöntemleri", EGM Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Bilişim Suçları Büro Amirliği, <http://bilisimsurasi.org.tr/dosyalar/17.doc>, 23 Eylül 2014 tarihinde erişilmiştir.

¹³ Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi)

¹⁴ "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" Kanun No. 5651, Yayınlandığı Resmi Gazete, tarih: 23.5.2007, Sayı: 26530

2.2. İnternet Kanunu: İfade Özgürlüğü ile Çevrimiçi Güvenlik Karşıtlığı

Hem kanunda, hem de BTK tarafından o yıl daha sonra yayınlanan müteakip İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte,¹⁵ içerik sağlayıcıların internet ortamında kullanıma sundukları her türlü içerikten sorumlu oldukları, ancak söz konusu içeriği benimsedikleri ya da yaymak amacıyla ön plana çıkarttıkları düşünülmedikçe bağlantı sağladıkları üçüncü taraflara ait içerikten sorumlu olmadıkları belirtilmektedir. Yer sağlayıcılar, yer sağladıkları sayfaların herhangi bir hukuka aykırı faaliyet ile ilgili olup olmadığını kontrol etmekle yükümlü değildir, ancak bir mahkeme ya da TİB tarafından bildirilmesi durumunda hukuka aykırı içerikleri kaldırmakla yükümlüdür. Benzer şekilde, erişim sağlayıcılar da hizmetleri kullanılarak yayınlanan içerikten yükümlü değildir, ancak yetkili makamlar tarafından bildirilmesi durumunda gerekeni yapmakla mükelleftir. Hem yer sağlayıcıların hem de erişim sağlayıcıların BTK'dan bir "faaliyet belgesi" almaları ve tüm trafik verilerini sırasıyla altı ay ve bir yıl süreyle saklamaları, güvenceye almaları ve bütünlüğünü sağlamaları gereklidir.¹⁶ İnternet kafeler gibi toplu kullanım sağlayıcıların mahalli idarelerden bir izin belgesi almaları gereklidir ve bu sağlayıcılar, yasa dışı içeriklere erişimi önlemek için TİB tarafından onaylanmış filtreleme araçlarının kullanılması gibi önlemleri almakla yükümlüdür.

Kanunda, belirli bir içeriğin yukarıda belirtilen katalog suçların kapsamına girdiği konusunda yeterli şüphe bulunması durumunda, erişimin engellenmesi kararının soruşturma evresinde hakime, kovuşturma evresinde ise mahkemeye ait olduğu belirtilmektedir. Acil durumlarda Cumhuriyet savcısı da 24 saate kadar bir süreyle erişimin engellenmesine karar verebilir, bu süre hakim onayı ile uzatılabilir. Erişim ve yer sağlayıcılar, hâkimin ya da mahkemenin erişimin engellenmesi kararına 24 saat içinde uymamaları

durumunda, 6 ay ile 2 yıl arasında bir hapis cezası ile karşı karşıya kalabilirler. TİB'in idari tedbir olarak verdiği engelleme kararlarına uymayan erişim sağlayıcılara 10.000 ile 100.000 YTL (yaklaşık 2.500 ile 10.000 ABD doları) arasında idari para cezaları verilebilir ve idari para cezasının verildiği andan itibaren 24 saat içinde kararın yerine getirilmemesi durumunda faaliyet belgeleri iptal edilebilir. Ayrıca, söz konusu içeriğin içerik ya da yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması durumunda, erişimi engelleme kararı TİB'e aittir. Kanun, bireylerin içeriğin kişisel haklarını ihlal ettiğini düşünmeleri durumunda doğrudan içerik ya da yer sağlayıcısına başvurmalarına ve uyarı yöntemi ile içeriğin yayından kaldırılmasını istemelerine yönelik bir hüküm de içermektedir. Sorun çözülmezse birey sorunu bir sulh ceza mahkemesine taşıyabilir, mahkemenin 3 gün içinde konu hakkında karar vermesi gereklidir. Hakimin içeriğin yayından kaldırılmasına karar vermesi ve karara 48 saat içinde uyulmaması durumunda, 'sorumlu taraf' 6 ay ile 2 yıl arasında hapis cezaları ile karşı karşıya kalabilir. Bu itibarla kanun, doğrudan TİB tarafından ya da hakimler ve mahkemeler tarafından verilen engelleme kararlarına uyulmayan haller için güçlü yasal ve mali caydırıcı cezalar getirmiştir. Kanun ve uygulaması, bir dizi nedenden dolayı eleştirilmektedir. Kanun, 'yeterli şüphe' ifadesinin neleri içerdiğini ya da hangi tür içeriklerin kısıtlayıcı önlemler gerektirdiğini tanımlamadığından, Strasburg kriterlerinin temel ilkelerinden biri olan öngörülebilirliğe sahip değildir.¹⁷ Bu durum ise "belirsizliğe ve 5651 sayılı Kanunun keyfi bir şekilde uygulanmasına" yol açmaktadır.¹⁸ Mahkemelerin çoğu durumda engelleme kararları için gerekçe belirtmemeleri, bu sorunu daha da karmaşık bir hale getirmektedir. Akdeniz'e göre gerekçeli kararlar standart değil istisna niteliğindedir, bu nedenle yer ve içerik sağlayıcılar engelleme kararına neyin yol açtığını bilememektedir.¹⁹ Özellikle TİB'in engellenen web siteleri hakkında 2009'dan bu yana bilgi açıklamayı durdurduğu dikkate alındığında, bu durum şeffaflıkla ilgili sorunlar da yaratmaktadır.

¹⁵ Bkz. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; bulunduğu adres: <https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FCommunique%2FREGULATION%20ON%20THE%20PRINCIPLES%20AND%20PROCEDURES%20OF%20REGULATING%20THE%20PUBLICATIONS%20ON%20THE%20INTERNET.pdf>; yönetmeliğin Türkçe orijinali için bkz.: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.11746&MevzuatIlli=0&sourceXmiSearch=internet%20ortam%4%B1nda%20yap%4%B1lan>

¹⁶ BTK'nın yönetmeliğine göre, erişim sağlayıcı trafik bilgileri "internet ortamında yapılan her türlü erişime ilişkin olarak abonenin adı, kimlik bilgileri, adı ve soyadı, adresi, telefon numarası, sisteme bağlantı tarihi ve saat bilgisi, sistemden çıkış tarihi ve saat bilgisi, ilgili bağlantı için verilen IP adresi ve bağlantı noktaları gibi bilgiler" (madde 3.g) anlamına gelmekte, yer sağlayıcı trafik bilgileri ise "internet ortamındaki her türlü yer sağlamaya ilişkin olarak kaynak IP adresi, hedef IP adresi, bağlantı tarihi ve saat bilgisi, istenen sayfa adresi, işlem bilgisi (GET, POST komut detayları) ve sonuç bilgileri gibi bilgiler" (madde 3.ş) anlamına gelmektedir. A.g.e.

¹⁷ Daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. Deniz, Y. (2018) "Çevrimiçi Özgürlükler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: Türkiye için İleriye Dönük bir Yol mu?", Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi.

¹⁸ Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi), sf. 25

¹⁹ A.g.e.

Medya Derneğinin İnternet Komitesi, yasa ile getirilen kuralların internetin özgürlükçü doğası ile çeliştiğini öne sürmektedir.²⁰ Örneğin, TİB'in yurt dışında bulunan herhangi bir internet sitesi için sorgusuz sualsiz engelleme kararı verebilmesi, uluslararası hukuk ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarıyla çelişmektedir. Akdeniz, "haberleşme özgürlüğüne ve özel hayatın gizliliğine müdahale eden kararlar sadece adli makamlar tarafından verilebileceğinden" TİB'e verilmiş olan yetkilerin anayasaya aykırı olduğunu öne sürmektedir.²¹ 'Şüpheye' dayanan koruma tedbiri niteliğindeki engellemeler çoğu kez içeriğin yasal olup olmadığı bir mahkeme tarafından belirlenmeksizin kalıcı hale gelmektedir.²² Sınırlı miktarda içerik nedeniyle web sitelerinin tamamının engellenmesi orantılı bir karşılık sağlamadığından sorun yaratmaktadır; ayrıca engellemele-ri aşma yöntemleri mevcut olduğundan engelleme için kullanılan yöntemler etkin değildir.²³ 2008 yılında o zamanlar geçerli olan YouTube yasağı sorulduğunda Başbakan Erdoğan'ın yaptığı "Ben [YouTube'a] giriyorum, siz de girin"²⁴ açıklaması, söz konusu etkinlik yetersizliğine örnek teşkil etmektedir. Kanun, daha genel olarak, ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı endişelerine öncelik vermediği için eleştirilmektedir.²⁵

YouTube yasağı, kanunun içerdiği orantısız yasaklamalar için yerinde bir örnek sağlamaktadır. Platform, kanun yürürlüğe girmeden kısa bir süre önce, Atatürk'e yönelik aşayağlayıcı ifadeler nedeniyle yasaklanmıştır. YouTube, 2007 yılındaki kısa süreli yasaklamaların ardından, 2008'den itibaren iki yıldan fazla süren bir yasaklama ile karşı karşıya

kalmıştır. Google'ın IP adreslerinden bazılarını Türkiye'deki hizmete yönlendirerek YouTube yasağının üstesinden gelmeye teşebbüs etmesi, BTK'nın söz konusu IP adreslerini yasaklaması ile sonuçlanmıştır; bu da Google Maps, Docs, Translate, Code ve Analytics'in de aralarında bulunduğu birçok siteye erişilememesine yol açmıştır.²⁶ Diğer nam-lı yasaklar arasında Wordpress, MySpace, Dailymotion, Vimeo, Blogspot²⁷ ile Gabile.com ve Hadigayri.com gibi LGBTIQ topluluğu web sitelerine yönelik yasaklar vardır.²⁸ 5651 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonraki ilk iki yıl içinde TİB istatistiklerine göre 2500'ün üzerinde web sitesi yasaklanmıştır; bunların %80'inden fazlası TİB'in idari emirleri, %20'sinden azı ise mahkeme emirleri ile engellenmiştir.²⁹ Sitelerin büyük kısmı çocukların cinsel istismarı (%42) ve müstehcenlik (%37) nedeniyle engellenmiştir; bunları kumar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar takip etmiştir. Ayrıca TİB bu zaman zarfında ilave 380 web sitesi için yayından kaldırma uyarısında ve 25 site için yazılı uyarıda bulunmuştur. TİB, 5651 sayılı Kanun uyarınca potansiyel olarak yasa dışı çevrimiçi faaliyetlerin ve içeriğin bildirilmesi için bir yardım hattı oluşturmuştur. Mayıs 2009'a kadar bu hatta 81.691 kez müracaat edilmiştir. İşlem yapılmasını gerektirebilecek 34.000 aramanın büyük kısmı müstehcenlik ile ilgili olmuş (%61,2), bunu çocukların cinsel istismarı (%14,1), Atatürk aleyhine işlenen suçlar (%8,6) ve fuhuş (%8,3) takip etmiştir.³⁰

Kanunun iyileştirilmesine ve sivil toplumun endişelerinin dikkate alınmasına yönelik olumlu bir adım, erişim sağlayıcılar, çevrimiçi platformlar, medya kuruluşları, akademik

²⁰ Medya Derneği İnternet Komitesi (Temmuz 2010) "Türkiye'nin İnternet Sansürü Sorunu"

²¹ Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi) , sf. 34

²² A.g.e.

²³ A.g.e.

²⁴ Hürriyet (21 Kasım 2008) "Başbakan: Ben Youtube'a giriyorum" <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-ben-youtubea-giriyorum-10411487>

²⁵ OSCE.org (18 Ocak 2010) "Turkey's Internet law needs to be reformed or abolished, says OSCE media freedom representative" (AGİT medya özgürlüğü temsilcisi, Türkiye'nin İnternet Kanununun düzeltilmesi ya da kaldırılması gerektiğini söyledi) <https://www.osce.org/fom/51828>; Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi); Medya Derneği İnternet Komitesi (Temmuz 2010) "Türkiye'nin İnternet Sansürü Sorunu"

²⁶ Medya Derneği İnternet Komitesi (Temmuz 2010) "Türkiye'nin İnternet Sansürü Sorunu"

²⁷ Akgül, M.; Kırdoğ, M. (3 Haziran 2015) "Internet censorship in Turkey" (Türkiye'de İnternet Sansürü), Internet Policy Review Cilt 4, Sayı 2

²⁸ OSCE.org (18 Ocak 2010) "Turkey's Internet law needs to be reformed or abolished, says OSCE media freedom representative" (AGİT medya özgürlüğü temsilcisi, Türkiye'nin İnternet Kanununun düzeltilmesi ya da kaldırılması gerektiğini söyledi) <https://www.osce.org/fom/51828>; Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi)

²⁹ Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi)

³⁰ A.g.e.

çevre ve sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra TİB, Adalet Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve askeri mahkemeler gibi resmi paydaşlar arasında düzenlenen bir çalıştay ile atılmıştır.³¹ Haziran 2008'de Abant'ta yapılan ilk çalıştayın ardından, Nisan 2010'da Kartepe'de düzenlenen ikinci çalıştayın katılımcıları internet yönetimine yönelik 13 ilke üzerinde mutabakata varmışlardır; bunların arasında internetin demokratik ve çoğulcu doğasını, öz-denetim mekanizmaları gibi daha az kısıtlayıcı engelleme tedbirleri öngörülmesini, şeffaflığın arttırmasını, engelleme kararlarında yasallık, orantılılık ve gereklilik kriterlerinin güçlendirilmesini, kurumsal ve yasal sorumlulukların açıklığa kavuşturulmasını, yetkililerin ve halkın internet okur-yazarlığının arttırılmasını, katalog suçların yeniden düzenlenmesini, Avrupa Konseyi'nin Siber Suçlar Sözleşmesine taraf olunmasını ve ailelerin ücretsiz çocuk filtrelerini kullanmaya özendirilmesini vurgulayan ilkeler yer almaktadır.³² Ne yazık ki, yetkili makamlar ile sivil toplum arasında bu kritik konularda varılan uzlaşmaya karşın, kriterlerin çoğu takip eden yıllarda uygulamaya dönüşmemiştir.

2011 yılında TİB ve BTK çevrimiçi güvenliği sağlamak ve uygulamak için yeni adımlar atmışlardır. TİB, müstehcen içeriği sınırlamak amacıyla 138 anahtar sözcükten (çıplak, eskort gibi) oluşan bir liste hazırlamış ve Türk yer sağlayıcı şirketlerden bu sözcükleri içeren alan adlarını yasaklamalarını istemiştir.³³ BTK, "Güvenli İnternet Kullanımı" programı kapsamında, her kullanıcının bilgisayarına bir internet filtreleme sistemi kurmasını ve çocuk, aile, yurt içi ve standart paketler arasından seçim yapmasını zorunlu hale getirmeyi planlamıştır. Sivil toplumun ve akademik çevrelerin gittikçe artan eleştirileri karşısında BTK planlarını revize etmiş ve bireysel internet kullanıcıları için çocuk ve aile filtreleme seçenekleri sunan tercihe dayalı bir program oluşturmuştur. Bununla birlikte aile planı, internet kafeler gibi toplu kullanım sağlayıcılar için mecburidir ve söylenenlere göre 1,5 milyondan fazla web sitesini engellemektedir.³⁴

2.3. İnternet Kanununun Ötesinde: Güvenlik Boyutu

Güvenlik tartışması açısından daha alakalı husus, İnternet Kanununun kapsamı dışında uygulanan engelleme kararlarıdır. Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti devletini, Devletin organlarını ve kurumlarını aşağılamak (Ceza Kanunu Madde 301) gibi 5651 sayılı Kanunda ve Terörle Mücadele Kanununda listelenen katalog suçlar dışındaki nedenlerle verilen engelleme kararları sivil ve askeri mahkemeler tarafından verilmekte ve TİB tarafından uygulanmaktadır. Belirli bir web sitesinin engellenmesinin nedenleri hakkında sınırlı miktarda bilgi bulunduğu ve Türkiye'deki engellenmiş web sitelerini listeleyen başlıca çevrimiçi platform ve bu konuyla ilgilenen araştırmacılar için başlıca kaynak olan engeliweb.com sitesi 2017 yılından bu yana kapalı olduğundan, bu tür kaç sitenin yasaklandığına ilişkin verilerin elde edilmesi zordur. Bununla birlikte, bu tür engelleme kararları için olağan şüpheliler - doğrudan terör örgüleri ile bağlantılı web sayfalarının yanı sıra - devrimci gruplar, 'alternatif' haber siteleri ve çevrimiçi platformlar gibi daha çok sol görüşlü, Kürt yanlısı ve sağ görüşlü köktendinci web siteleri- dir.³⁵ Bu tür siteler genellikle terör propagandası yapmak (ya da Terörle Mücadele Kanununun diğer maddeleri), Türklüğü aşağılamak (Ceza Kanunu Madde 301), halk arasında korku ve panik yaratma (Ceza Kanunu Madde 213), suçu ve suçluyu övme (Ceza Kanunu Madde 215) ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik (Ceza Kanunu Madde 216) gibi kamu huzuruna karşı işlenen suçlar ile halkı askerlikten soğutmak (Ceza Kanunu Madde 318) nedeniyle engellenmiştir.

Bu tür engelleme kararlarının bazıları "keyfi ve siyasi oldukları, dolayısıyla AGİT'in ifade özgürlüğü taahhütlerine uymadıkları" için eleştirilmiştir.³⁶ Mahkeme kararlarının yasalara uygunluğunu ve tarafsızlığını doğrulamak bu çalışmanın kapsamı ve amacı dışında olmakla birlikte, Türkiye'nin (çevrimiçi varlığı da engelleme kararları ile karşı karşıya kalan) Özgür Gündem gazetesinin yayını kısıtladığı

³¹ Katılımcıların bir listesi için bkz. <https://web.archive.org/web/20100426071608/http://5651calistay.org/calistay-hakkinda/katilimcilar/>

³² Kriterlerin listesi için bkz. <https://web.archive.org/web/20100430151220/http://5651calistay.org/>

³³ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory

³⁴ A.g.e.

³⁵ Akdeniz, Y. (2009) "Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and Internet Censorship" (AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin Türkiye ve İnternet Sansürü Hakkındaki Raporu) Organization for Security and Co-operation in Europe The Representative on Freedom of the Media (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Medya Özgürlüğü Temsilcisi)

³⁶ OSCE.org (18 Ocak 2010) "Turkey's Internet law needs to be reformed or abolished, says OSCE media freedom representative" (AGİT medya özgürlüğü temsilcisi, Türkiye'nin İnternet Kanununun düzeltilmesi ya da kaldırılması gerektiğini söyledi) <https://www.osce.org/fom/51828>

için AİHM tarafından mahkum edilmiş olduğu vurgulamaya değer bir husustur. Söz konusu gazete Türkiye’de tartışmalı bir yayın organı olagelmış ve sayısız kez Türk makamlarının kısıtlamaları ile karşı karşıya kalmıştır; kısa süre önce “PKK propagandası yaptığı ve terör örgütünün yayın organı gibi hareket ettiği” gerekçesiyle geçici olarak kapatılmıştır.³⁷ AİHM, Türkiye’ye karşı Ürper ve Diğerleri Davasında (2009), Türk mahkemelerinin Terörle Mücadele Kanununu ihlal ettikleri gerekçesiyle Özgür Gündem’in ve diğer yayın organlarının gelecekteki basımlarını engelleme kararının “[yerel mahkemelere] tanınmış sınırlı takdir yetkisini büyük ölçüde aştığı ve basının demokratik bir toplumdaki gözlemci rolünü gereksiz bir şekilde sınırlandırdığı”³⁸ ve söz konusu kararın “demokratik bir toplumdaki her türlü “gerekli” sınırlama kavramını aştığı ve sansür boyutuna ulaştığından” Avrupa Sözleşmesinin 10’uncu maddesini ihlal ettiği yolunda hükme varmıştır.³⁹ Bu nedenle AİHM, yayın organı tarafından yayınlanan içeriğin Terörle Mücadele Ka-

nununu ihlal edip etmediğini ya da Türk mahkemelerinin kararlarının milli güvenliğe ya da siyasi önceliklere dayanıp dayanmadığını dikkate almaksızın, Türk mahkemelerinin haber organlarının gelecekteki yayınlarını ve dağıtımını kısa sürelerle bile olsa durdurma kararının “aşırı sert” önlemler olduğunu değerlendirerek daha orantılı karşılıklar olarak “gazetelerin belirli sayılarının toplatılmasını ya da belirli makalelerin yayınına kısıtlama getirilmesini”⁴⁰ önermiştir. Bu dava ve verilen hüküm, yasa dışı sayılan belirli içeriklerin filtrelenmesi / engellenmesi yerine web sitelerinin engelleme getirilmesi uygulaması ile benzeştirilebilir; çünkü bir web sitesinin engellenmesi sadece yasa dışı içeriğe erişimi önlemekle kalmamakta, aynı zamanda söz konusu web sitesinde yer alan ya da gelecekte yer alabilecek olan ve herhangi bir kanunu ihlal etmeyen tüm diğer içerikleri de engellemektedir. İçeriğin kaldırılması yerine web sitelerinin engellenmesine dayanılması, Türkiye’deki tartışmanın ana kaynaklarından biri olmuştur.

3. Emniyetten Güvenliğe: Türkiye’nin 2013’ten Sonra Değişen Çevrimiçi ve Çevrimdışı Vaziyeti

3.1. Gezi Parkı Protestoları ve 17-25 Aralık Olayları

Türkiye’de çevrimiçi haklar ve özgürlükler tartışması internet erişiminin ilk yirmi yılında daha çok ‘emniyet’ endişeleri ile ilgiliyken, 2013 yılından sonra güvenlik endişeleri resmi politikalarda ve yasal kararlarda önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

Türkiye, 2013 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında, Gezi Parkı Protestoları adı verilen tarihinin en büyük protestolarından birini yaşamıştır. İstanbul’da çevreye dair endişelerle yapılan küçük ölçekli bir oturma eylemi ile başlayan protestolar, başlangıçtaki protestoculara uygulanan polis şiddetini görüntülerinin sosyal medyada yayınlanmasının ardından hızla Türkiye genelinde milyonları sokağa döken kitlesel bir harekete dönüşmüştür. Sosyal medya protestolar boyunca anahtar bir rol oynamış ve protestocuların harekete geçmesini ve halkın bilgilendirilmesini (ve sık sık yanlış bilgilendirilmesini) kolaylaştırmıştır; bu durum gele-

neksel medyanın protestolara yer vermemesi nedeniyle daha da ön plana çıkmıştır. Türkiye, aynı yıl 17-25 Aralık tarihleri arasında, bir dizi iş insanı ve yetkilinin yanı sıra 4 bakan ile yakınlarını kapsayan bir yolsuzluk soruşturması ve buna bağlı tutuklamalar ile sarsılmıştır. Tutuklamaların yanı sıra, bir dizi ses kaydı internet üzerinden yayılmıştır. 2014 yılı boyunca bu tür düzinelerce ‘tape’ ortaya çıkmıştır; bunların arasında üst düzey Türk siyasetçilerin şifreli telefonlarına ait olduğu iddia edilen dinleme kayıtları ile devlet dairelerindeki güvenli ofislerden alındığı rivayet edilen gözetleme kayıtları yer almıştır. Bu kayıtlar neticede FETÖ ile bağlantılandırılmıştır.

Bu iki gelişme Ankara’yı çevrimiçi içeriklerin ve gözetlemenin düzenlenmesine ilişkin yeteneklerini arttırmak için ilave adımlar atma gereksinimi konusunda ikna etmiştir. İlk olarak, Şubat 2014’te İnternet Kanunu değiştirilmiştir. Söz konusu kanun değişikliği Türkiye’deki tüm erişim sağlayıcıların Erişim Sağlayıcıları Birliğine üye olmasını gerektirmektedir;

³⁷NTV (16 Ağustos 2016) “Özgür Gündem gazetesi geçici olarak kapatıldı” https://www.ntv.com.tr/turkiye/ozgur-gundemgazetesi-gecici-olarak-kapatildi,o3ccmDtc_kye3wds1v_XQ

³⁸Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (20 Ekim 2009) “Türkiye’ye karşı Ürper ve Diğerleri Davası (Başvuru numaraları: 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 ve 54637/07) Karar” Md. 44 sf. 11-12

³⁹A.g.e.

⁴⁰Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (20 Ekim 2009) “Türkiye’ye karşı Ürper ve Diğerleri Davası (Başvuru numaraları: 14526/07, 14747/07, 15022/07, 15737/07, 36137/07, 47245/07, 50371/07, 50372/07 ve 54637/07) Karar” Md. 43 sf. 11

bu birliğin görevi, engelleme kararlarını bildirilmesinden itibaren dört saat içerisinde uygulamaya koymaktır. Engelleme kararları için gerekli yazılım ve donanımın sağlanması yükü erişim sağlayıcılara aittir; bu durum eleştirilere göre bu tür teknolojilere yatırım yapamayacak olan küçük-orta ölçekli sağlayıcıların aleyhinedir.⁴¹ Kanun TİB'nin engelleme kararları verme yetkisini daha da genişletmiştir; örneğin TİB Başkanına kararın uzatılması için (konu hakkında karar vermek için 48 saat süresi olan) mahkemeden onay almadan önce içeriği tek taraflı olarak 24 saate kadar engelleme gücü verilmiştir. Kanun ayrıca yer sağlayıcıların kullanıcı trafik bilgilerini iki yıla kadar süreyle saklamalarını ve talep edilmesi halinde bu bilgileri ilgili makamlarla paylaşmalarını gerektirmektedir; bu durum, gözetleme endişelerinden dolayı eleştiri konusu olmuştur.

Değişiklikte, engelleme kararlarının orantılılığına ve etkinliğine yönelik eleştirileri ele almak için bazı adımlar da atılmıştır. Değişiklikte, içerik kaldırmanın mevcut sorunu çözebileceği durumlarda web sitesi engellenmenin son çare olarak kullanılması gerektiği belirtilmektedir, ancak maalesef engellenen web sitelerinin sayısı artmaya devam etmiştir. Etkinlik ile ilgili olarak, kanun yeni erişim yasağı prosedürleri getirerek engelleme kararlarının aşılmasını zorlaştırmış ve "DNS ayarlarını değiştirerek yasaklı içeriğe erişmeyi neredeyse imkansız" hale getirmiştir.⁴²

Değişiklik, bireylerin özel hayatlarının gizliliğini ihlal ettiğini iddia ettikleri içeriğin kaldırılması için doğrudan TİB Başkanlığına başvurularına olanak vererek özel hayatın gizliliği kavramını da kanuna dahil etmiştir. Talebinin işleme konması için, bireyin içeriğe ait spesifik URL'yi sunması gereklidir. Ardından bu istek, dört saat içinde harekete geçmesi gereken Erişim Sağlayıcıları Birliğine gönderilir. Bununla birlikte TİB, özel hayatın gizliliği açısından kararın gecikmeden verilmesinin gerekmesi durumunda, Başkanın kararı üzerine içeriği doğrudan da engelleyebilir. Diğer hallerde olduğu gibi, TİB'in kararının 24 saat içinde hâkime

sunulması ve hakimın de 48 saat içinde konu ile ilgili kararı vermesi gereklidir, aksi halde engelleme kararı kendiliğinden hükümsüz kalır. Bu değişiklik, özel hayatın gizliliği kavramını mevzuata dahil etmiş olmakla birlikte, engelleme kararının kaldırılmasına yönelik herhangi bir zaman sınırı getirmeksizin engelleme kararının uygulanması için dört saatlik bir zaman çerçevesi tanımlaması nedeniyle eleştirilmiştir, yani engelleme kararı hükümsüz kalsa dahi kalkmayabilir.⁴³ Diğer bir eleştiri, söz konusu değişiklik ile idari bir kurum olan TİB'e sadece yargı organlarına ait olması gereken yargı yetkisinin verilmiş olmasıdır.⁴⁴ Mart 2015'te kabul edilen diğer bir değişiklik, "bir karar verilmesinde gecikmenin yaşam hakkının korunmasını, kişilerin can ve mal güvenliğinin korunmasını, milli güvenlik ve kamu düzeninin korunmasını, suç işlenmesinin önlenmesini veya genel sağlığın korunmasını tehlikeye düşürebileceği hallerde, Başkanlığın veya milli güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili bakanlıkların talebi üzerine" içeriğin kaldırılmasının ve web sayfalarına erişimin engellenmesinin kontrol hakkını TİB'e vererek TİB'in yetkilerini daha da genişletmiştir.⁴⁵ TİB içeriğin kaldırılmasına ve bir sayfaya erişimin engellenmesine karar verdikten sonra ilgili erişim, içerik ve yer sağlayıcılara bilgi verir; bu sağlayıcıların da kararın gereğini dört saat içinde yerine getirmeleri gereklidir. TİB'nin isteğine uyulmaması, 50.000 ile 500.000 TL (13.000- 130.000 ABD Doları) arasında bir idari para cezası verilmesine yol açabilir.

Gözetleme açısından, Türk hükümeti 2013 yılındaki gelişmelerden sonra Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanununu da değiştirmiştir. 17 Nisan 2014 tarihli değişiklik Millî İstihbarat Teşkilatına (MİT) dış istihbarat, milli savunma, terörle mücadele ve uluslararası suçlar ile siber güvenlik konularında her türlü teknik istihbarat ve insan istihbaratı yöntemlerini kullanma ve bilgi, belge, haber ve veri toplama, kaydetme, analiz etme ve bunları paylaşma gücü vermektedir.⁴⁶ Ayrıca MİT'e istihbarat hizmetlerinin kapasitesini, niteliğini ve etkinliğini arttırabilecek çağdaş

⁴¹ Gürkaynak, G. ve ark. (Kasım 2014) "New Era for Turkish Internet Law: Will Turkey Become Another China or Iran?" (Türk İnternet Kanunu için Yeni Dönem: Türkiye Başka Bir Çin ya da İran Olacak mı?) Journal of Business and Economics Cilt 5, Sayı 11, sf. 1976-1982

⁴² Gürkaynak, G. ve ark. (Kasım 2014) "New Era for Turkish Internet Law: Will Turkey Become Another China or Iran?" (Türk İnternet Kanunu için Yeni Dönem: Türkiye Başka Bir Çin ya da İran Olacak mı?) Journal of Business and Economics Cilt 5, Sayı 11, sf. 1980

⁴³ Akgül, M.; Kırıldoğ, M. (3 Haziran 2015) "Internet censorship in Turkey" (Türkiye'de İnternet Sansürü), Internet Policy Review Cilt 4, Sayı 2

⁴⁴ Gürkaynak, G. ve ark. (Kasım 2014) "New Era for Turkish Internet Law: Will Turkey Become Another China or Iran?" (Türk İnternet Kanunu için Yeni Dönem: Türkiye Başka Bir Çin ya da İran Olacak mı?) Journal of Business and Economics Cilt 5, Sayı 11, sf. 1976-1982; ayrıca bkz. European Commission for Democracy Through Law (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu) (15 Haziran 2016) "Turkey: Opinion on Law No. 5651" (Türkiye: 5651 Sayılı Kanun Hakkında Mütalaa) Mütalaa No. 805 / 2015, Venedik Komisyonu tarafından 107nci Genel Kurulunda kabul edilmiştir (Venedik, 10-11 Haziran 2016)

⁴⁵ Kanun No. 5651 Madde 8/A (27 Mart 2015'te yapılan değişiklik - 6639/29) Erişilebileceği yer: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>

⁴⁶ "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" Kanun No: 6532, Madde 4.i, 26 Nisan 2014 tarih ve 28983 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

istihbarat yöntemlerini ve teknolojilerini araştırma, geliştirme ve temin etme yetkisi vermektedir.⁴⁷ Kanun MİT'e, telekomünikasyon kanalları yoluyla iletilen dış istihbarat, milli güvenlik, terörizm, uluslararası suçlar ve siber güvenlik konularıyla ilgili verileri toplama yetkisi tanımaktadır. Ayrıca MİT, 'yabancı unsurların' ülkenin ve vatandaşlarının iletişim güvenliğini tehdit eden faaliyetlerinin engellenmesi yetkisini de kazanmıştır.⁴⁸ Kamuya ait ve özel tüm kurum ve kuruluşların MİT'in verilerine ve arşivlerine erişme isteklerine uymaları gereklidir, aksi halde 2 ila 4 yıl arasında hapis cezası ile karşılaşabilirler. Kanunda ayrıca bilgilerin ifşa edilmesine karşı güçlü önlemler alınmakta ve bu tür faaliyetler için 9 yıla kadar hapis cezaları getirilmektedir. Bunun yanı sıra 2015 yılında Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda yapılan bir değişiklik ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (EGM) acil durumlarda telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi gözetleme süresi 24 saatten 48 saate çıkarılmıştır.⁴⁹

Türk makamları, yasama adımlarına ek olarak, gözetleme ile ilgili teknik kapasitelerini de kademeli olarak arttırmıştır. Raporlar, Türk kurumlarının ve şirketlerinin çok sayıda casus yazılım kullandığını öne sürmektedir; ancak hangi kurumların ya da şirketlerin bu casus yazılımları kullandıkları ile bu yazılımlar yoluyla toplanan veriler ve hangi süreyle kullanıldıkları belirsizdir. Bu yazılımlar, aşağıdakileri içermektedir;

"1) "Kullanıcıların bilgileri olmadan kullanıcıların çevrimiçi davranışları hakkında bilgi toplayan, bir kullanıcının bağlantı hattını izlemek için derin paket incelemesi (DPI) gerçekleştiren ve kişinin çevrimiçi faaliyetlerinin bir profilini oluşturan" bir program olan Phorm; 2) İnternet filtrelemesi ve gözetleme için kullanılan bir program olan Package Shaper; 3) Her ikisi de parolaların ve e-postaların ele ge-

çirilmesine ve konuşmaları kaydetmek için bir cihazın mikrofonunun uzaktan kontrol edilmesine olanak veren, İtalyan şirketi Hacking Team tarafından üretilen Remote Control Systems ve İngiliz-Alman şirketi Gamma International tarafından üretilen FinFisher ve 4) Procera Networks tarafından sağlanan ve (Türkiye'deki en büyük [internet erişim sağlayıcısı]) Türk Telekom tarafından en azından 2014'ten bu yana internet trafiğinin kitlesel ölçüde gözetlenmesi için kullanılan Derin Paket İnceleme (DPI) teknolojisi."⁵⁰

Gerçekten de 2012 yılında Türk Telekom'a, daha doğrusu bağlı şirketi olan TTNET'e, Phorm ile TTNET'in gezinti hizmetlerini seçmeyen kullanıcılardan dahi veri toplamak ve bu kullanıcılara hedeflenmiş reklamlar dayatmak için kullandığı ortaklığı nedeniyle BTK tarafından 1,5 milyon TL (390.000 ABD doları) ceza verilmiştir.⁵¹ Bu karar, TTNET'in ve Phorm'un kullanıcıların izni olmadan veri topladıklarını ve kullanıcıları kasıtlı olarak yanılttıklarını resmi olarak belgelediği için övgü almıştır; kararda, TTNET ile Phorm'un phishing (oltalama) adı verilen yönteme başvurduğu ve buna son verilmesinin emredildiği ve TTNET'ten (çoğunu rızaları olmadan) gezinti hizmetine kaydettiği tüm kullanıcıları bu sistemden çıkarmasının ve gelecekteki kullanıcıların uygun şekilde bilgilendirilmesinin ve rızalarının alınmasının istendiği belirtilmiştir.⁵² Ayrıca karar, bir içtihat teşkil etmesine rağmen, Phorm'un TTNET için kurduğu ve çevrimiçi veri trafiğini izlemeye ve kullanıcı profili oluşturmaya olanak veren Derin Paket İncelemesi altyapısından ve bunun özel hayatın gizliliği ve kişisel veriler için oluşturduğu tehditten hiç söz etmediği için eleştirilmiştir.⁵³ Gerçekten de bu tür profil oluşturma sadece hedeflenmiş reklam amaçları için değil, aynı zamanda "kullanıcının siyasi, dini ve cinsel yönelimini ve ayrıca siyasi partilere, sendikalara ve diğer topluluklara üyeliğinin belirlenmesi için" kullanılabilir.⁵⁴ Karar sonucun-

⁴⁷ A.g.e. Madde 4.j.

⁴⁸ A.g.e. Madde 6.h.

⁴⁹ "Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" Kanun No: 6638, 4 Nisan 2015 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁵⁰ Yeşil, B.; Sözeri, E.K. (2017) "Online Surveillance in Turkey: Legislation, Technology and Citizen Involvement" (Türkiye'de Çevrimiçi Gözetleme: Mevzuat, Teknoloji ve Vatandaş Katılımı), Surveillance & Society 15(3/4) sf. 546; ayrıca bkz. Forbes (25 Ekim 2016) "Is An American Company's Technology Helping Turkey Spy On Its Citizens?" (Bir Amerikan Şirketinin Teknolojisi, Vatandaşlarını Gözetlemesi için Türkiye'ye Yardımcı mı Oluyor?) <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2016/10/25/procera-francisco-partners-turkey-surveillance-erdogan/#631780404434>; Hurriyet Daily News (9 Temmuz 2015) "Turkish police paid 440,000 euros to hackers for spyware" (Türk Emniyeti casus yazılımlar için bilgisayar korsanlarına 440.000 euro ödedi) <http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-police-paid-440000-euros-to-hackers-for-spyware-85183>; The Citizen Lab (9 Mart 2018) "BAD TRAFFIC: Sandvine's PacketLogic Devices Used to Deploy Government Spyware in Turkey and Redirect Egyptian Users to Affiliate Ads?" (KÖTÜ TRAFİK: Sandvine'in PacketLogic Cihazları Türkiye'de Devletin Casus Yazılımlarını Yerleştirmek ve Mısırlı Kullanıcıları Ortak Reklamlarına Yönlendirmek İçin mi Kullanılıyor?) <https://citizenlab.ca/2018/03/bad-traffic-sandvines-packetlogic-devices-deploy-government-spyware-turkey-syria/>

⁵¹ Daha fazlası için bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (Haziran 2013) "Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu", bulunduğu adres: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>

⁵² BThaber.com (17 Aralık 2012) "BTK'nın TTNET ve Phorm soruşturmasında karar açıklandı" <http://www.bthaber.com/bilism-dunyasi/btk%E2%80%99nin-ttnet-ve-phorm-sorusturmasinda-karar-aciklandi/1/6732>

⁵³ A.g.e.

⁵⁴ Akgül, M.; Kırıldoğ, M. (3 Haziran 2015) "Internet censorship in Turkey" (Türkiye'de İnternet Sansürü) Internet Policy Review Cilt 4, Sayı 2, sf. 10

da Phorm'un faaliyetleri kısa bir süreyle sonlandırılmış, ama Nisan 2013'te tekrar başlamıştır.

3.2. 2015-2016'daki Güven(siz)lik

2013-2014 dönemindeki artan toplumsal huzursuzluk potansiyeli ve Türk devletinin altını oymayı hedefleyen bir iç hasım (yani, aşağıda daha ayrıntılı anlatılacak olan FETÖ), devletin İnternet üzerindeki kontrolünü ve gözetimini genişletmesine neden olmuştur. Ancak takip eden iki yıla terör, çatışma ve kanlı bir darbe teşebbüsünün yaşandığı, ülkeyi kuşatan bir güven(siz)lik ortamı damga vurmuştur. Haziran 2015 ile Ocak 2017 arasında, PKK, IŞİD ve diğerleri tarafından düzenlenen terör saldırılarında 500'den fazla kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 2100 kişi yaralanmıştır;⁵⁵ bu sayıya IŞİD'in roket saldırıları ve PKK ile Güneydoğu'da yeniden alevlenen çatışmalar dahil değildir.

Bir taraftan, 2015'teki Kürt barış sürecinin çökmesinin ardından, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terör kampanyasını tekrar başlatmıştır. PKK, Türkiye'nin güneydoğusu / doğusunda bulunan geleneksel faaliyet alanında düşük yoğunluklu bir çatışma başlatılması ile örgüt ve yan örgütlerinin ülke genelindeki büyük şehirlerde devlete ve sivil hedeflere karşı samsasyonel terör saldırıları gerçekleştirmesinden oluşan iki uçlu bir yaklaşım izlemiştir. Bunların ilki, Türk güvenlik güçleri ile PKK arasında 2015'in ikinci yarısına ve 2016'nın ilk yarısına kıyasla daha düşük bir hızla olsa da bugüne dek devam eden süregelen, düzensiz bir çatışmaya yol açmıştır. Resmi kaynaklara göre operasyonlar, 3.500'den fazla militanın ve 400 Türk güvenlik görevlisinin ölümüyle sonuçlanmıştır.⁵⁶ Hükümet kaynaklarından alıntı yapan BMİHYK'ye göre 323 sivil hayatını kaybetmiş, 2040 sivil yaralanmış, 231 sivil PKK tarafından kaçırılmış ve 350.000'den sivil yerinden olmuştur.⁵⁷

Diğer taraftan Irak Şam İslam Devleti de (IŞİD) Türkiye'de bulunan hücreleri ve saldırılarda bulunmak için Türkiye'ye geçen militanları yoluyla Türkiye'ye karşı iki uçlu bir terör

kampanyası izlemiştir. Ülkenin çekişmeli bir seçim döngüsüne girdiği bir dönemde, örgüt başlangıçta mitingler gibi siyasi ve sosyal olarak hassas hedeflere yönelmiş, daha sonra 10 Ekim 2015 tarihinde bir barış mitingine ülke tarihindeki en büyük terör saldırısı olan ve 100'den fazla kişinin hayatını kaybedip 500'den fazla kişinin yaralandığı bir saldırı düzenlenmiştir. Ardından Türk güvenlik güçlerini, Taksim Meydanı ve Sultanahmet gibi turistik yerleri, İstanbul Atatürk Havalimanı gibi kritik altyapıyı ve Gaziantep'teki bir düğün ve yeni yıl kutlamaları sırasında İstanbul'daki bir gece kulübü dahil olmak üzere günlük yaşam alanlarını hedef alan saldırılar düzenlemiştir. Türk makamları sadece 2016 yılında 22 diğer saldırıyı önlemiştir.⁵⁸ Türk makamları bir sonraki yıl içinde IŞİD ile bağlantısı olduğu iddia edilen 739 kişiyi tutuklamış ve 4765 şüpheliyi göz altına almıştır.⁵⁹ IŞİD'in terör kampanyasının diğer bir ayağı, IŞİD'in Suriye'de elinde bulundurduğu bölgelerden Türkiye'nin sınır kentlerine düzenlenen roket saldırılarından oluşmuştur. Türkiye'nin Suriye'deki askeri operasyonlarından önce, IŞİD'in elinde tuttuğu bölgelerden ateşlenen 70'ten fazla roket, 20'den fazla sivilin hayatını kaybetmesine yol açmıştır.⁶⁰

Bu dönemde Türk makamlarının gittikçe daha görünür hale gelen bir uygulaması, bant genişliği (bandwidth) kısıtlama adı verilen bir uygulama, yani mevcut bant genişliğinin (internet hızı) internet erişim / hizmet sağlayıcıları tarafından kasıtlı olarak yavaşlatılması (ya da hızlandırılması), yoluyla sosyal medyaya ve haber sitelerine erişimin kısıtlanması olmuştur. Kısıtlanan web siteleri engellenmemiş, ancak erişim sağlayıcılar tarafından oluşturulan tıkanıklıklar nedeniyle gerçekte erişilmez hale gelmiştir. Bu amaçla kullanılan diğer bir yöntem, kullanıcıları yanlış IP adreslerine tekrar yönlendirerek belirli bir web sitesini erişilmez kılan 'DNS zehirlenme' yöntemi olmuştur. İddialara göre Türk Telekom 2014 yılında "devletin [Twitter ve Youtube] yasağına uymak için" Google DNS sunucularını ele geçirerek "kullanıcılara yanlış bilgi verme" yönetimine başvurmuştur. Kullanıcıların istedikleri hedeflere erişmeleri engellenmekle kalmamış,

⁵⁵ Diken (12 Aralık 2016) "Bir buçuk yılda 33 bombalı saldırıda 461 kişi hayatını kaybetti; 363'ü sivil" <http://www.diken.com.tr/bir-bucuk-yilda-33-bombali-saldirida-461-kisi-hayatini-kaybetti-363u-sivil/> ; NTV (2 Ocak 2017) "Reina gece kulübüne terör saldırısı: 39 kişi hayatını kaybetti" <https://www.ntv.com.tr/turkiye/reina-gece-kulubune-teror-saldirisi-39-kisi-hayatini-kaybetti,ZITsOjXOJE-yOXaDjQ8WqQ>

⁵⁶ Milliyet (23 Mayıs 2016) "TSK: 7 bin 78 terörist öldürüldü" <http://www.milliyet.com.tr/tsk-7-bin-78-terorist-olduruldu-gundem-2250378/> ; Hürriyet (24 Mayıs 2016) "10 aylık operasyon bilançosu: 7 bin 78 PKK'lı etkisiz hale getirildi" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/10-aylik-operasyon-bilancosu-7-bin-78-pkkli-etkisiz-hale-getirildi-40108080>

⁵⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Şubat 2017) "Report on the human rights situation in South-East Turkey: July 2015 to December 2016" (Türkiye'nin Güney-Doğusundaki insan hakları durumuna ilişkin rapor: Temmuz 2015 - Aralık 2016) http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf

⁵⁸ Barrett, R. (Ekim 2017) "Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees" (Halifeliğin Ötesinde: Yabancı Savaşçılar ve Geri Dönerlerin Tehdid) The Soufan Center

⁵⁹ Hurriyet Daily News (3 Ocak 2018) "739 arrested, 4,765 detained in Turkey's 2017 fight against ISIL" (2017 yılında Türkiye'nin IŞİD'e karşı mücadelesinde 739 kişi tutuklandı, 4.765 kişi gözaltına alındı) <http://www.hurriyetaidailynews.com/739-arrested-4-765-detained-in-turkeys-2017-fight-against-isil-125193>

⁶⁰ BBC (29 Mayıs 2016) "Syria conflict: Kilis, the Turkish town enduring IS bombardment" (Suriye çatışması: İD bombardmanına direnen Türk kenti, Kilis) <http://www.bbc.com/news/world-europe-36245505>

aynı zamanda “yabancı DNS sunucularını kullanarak bu iki hizmete erişmeye çalışan [kullanıcıların] cihazlarının IP adresleri” devlet tarafından kayıt edilmiştir.⁶¹ İddialara göre bu uygulamalar, bazı örnekleri aşağıda listelenen önemli siyaset ve güvenlik gelişmelerini takip etmiştir. Türk medya kaynaklarında, PKK’ya karşı yürütülen terörle mücadele operasyonlarının bir parçası olarak çoğunlukla güneydoğudaki yerleşim yerlerinde uygulanan sokağa çıkma yasaklarına, internete ve mobil ağlara erişimin kesilmesinin de eklendiği vakalar yansımıştır.⁶² Türkiye Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) sık sık güvenlik olaylarına ait görüntülerin yayınlanmasına yasak getirmiştir.⁶³ Bu konuda Freedom

House, aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır:

“Facebook, Twitter ve YouTube, Suruç, Ankara ve İstanbul’daki ölümcül bombalı saldırılar ile ilgili resimler ve videolar dahil olmak üzere “suç teşkil eden” içeriğin kaldırılmasına yönelik mahkeme emirlerine uyana dek kısa bir süre engellenmiş ya da kısıtlanmıştır... Sosyal medya platformlarına yönelik kısıtlamalar her olaydan sonra 1-2 saat içinde gerçekleşmiştir, bu da yetkili makamların İSS’lere resmi emirlerden önce daha gayri resmi emirler göndermiş olabileceğinin göstergesi olabilir.”⁶⁴

⁶¹ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) “Turkey’s Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance” (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye’nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory, sf. 12

⁶² Hurriyet (5 Eylül 2015) “Sokağa çıkma yasağı uygulanan Cizre’de büyük operasyon” <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/sokaga-cikma-yasagi-uygulanan-cizre-de-buyuk-operasyon-29996079>

⁶³ Bazı örnekler için: Independent (10 Ekim 2015) “Ankara terror attack: Turkey censors media coverage of bombings as Twitter and Facebook ‘blocked’” (Ankara terör saldırısı: Twitter ve Facebook ‘engellenirken’ Türkiye bombalı saldırıların medyada yer almasına sansür uyguluyor”) <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ankara-terror-attack-turkey-censors-media-coverage-of-bombings-as-twitter-and-facebook-blocked-a6689036.html>; Hürriyet (31 Mart 2015) “Savcı Mehmet Selim Kiraz’ın rehin alınması olayına yayın yasağı” <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/savci-mehmet-selim-kirazin-rehin-alinmasi-olayina-yayin-yasagi-28607510>

⁶⁴ Freedom House (2016) “Freedom On The Net 2016: Turkey” (İnternet’te Özgürlük 2016: Türkiye) <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2016/turkey>

Tarih	Olay	İçerik Kısıtlaması
3 Nisan 2015	İstanbul'da bir savcının DHKP-C tarafından rehin alınarak öldürülmesi	Haber makaleleri ile Facebook, Twitter, YouTube içeriği dahil olmak üzere 166 URL engellenmiştir.
20 Temmuz 2015	Suruç'taki bir mitinge IŞİD tarafından bombalı intihar saldırısı	38 haber sitesi dahil olmak üzere 173 URL engellenmiştir.
10 Ekim 2015	Ankara'daki bir barış mitingine IŞİD tarafından bombalı çifte intihar saldırısı	Facebook ve Twitter kısıtlanmıştır.
12 Ocak 2016	İstanbul'daki turistik Sultanahmet bölgesinde IŞİD tarafından bombalı intihar saldırısı	RTÜK, basın ve yayın yasağı getirmiştir.
17 Şubat 2016	PKK'nın yan örgütü TAK tarafında Ankara'da askeri personele bombalı araçla saldırı	Facebook ve Twitter kısıtlanmıştır.
13 Mart 2016	TAK tarafından Ankara'da bir otobüs durağına bombalı araçla saldırı	Facebook ve Twitter kısıtlanmış; 214 URL engellenmiştir.
19 Mart 2016	İstanbul'daki turistik Taksim bölgesinde IŞİD tarafından bombalı intihar saldırısı	Facebook ve Twitter 24 saat yasaklanmıştır.
28 Haziran 2016	IŞİD'in İstanbul Atatürk Havalimanında ateşli silahla saldırı ve bombalı intihar saldırısı	Facebook ve Twitter kısıtlanmıştır.
15 Temmuz 2016	Darbe girişimi	Facebook ve Twitter kısa süreyle kısıtlanmıştır.
11 Eylül 2016	Türkiye'nin güneydoğusunda 28 belediye başkanı yerine kayyum atanması	15 şehirde sabit telefon hatları ve mobil internet erişimi kesilmiştir.
8 Ekim 2016	Enerji Bakanlığının e-posta arşivi sızdırılması	Google Drive, GitHub, Dropbox, One Drive engellenmiştir.
04 Kasım 2016	HDP milletvekillerinin tutuklanması	Facebook, Twitter, YouTube, WhatsApp, Skype, Instagram kısıtlanmıştır.
04 Kasım 2016	PKK tarafından Diyarbakır'da bombalı araç saldırısı (IŞİD tarafından da üstlenildi) ⁶⁵	Sosyal medya engellemeleri yoğunlaşmış, iddialara göre bazı GSM operatörleri mobil internet erişimini geçici olarak durdurmuştur. ⁶⁶ VPN hizmetlerine erişim yasaklanmıştır. ⁶⁷
19 Aralık 2016	Rus Büyükelçisi Andrei Karlov'a suikast	Facebook, Twitter ve YouTube kısıtlanmıştır.

Tablo 1: Önemli siyasi ve güvenlikle ilgili olaylardan sonraki internet kısıtlamalarının örnekleri⁶⁸

⁶⁵ T24.com.tr (12 Aralık 2016) "Gün gün 2016'daki bombalı saldırılar ve faileri") <http://t24.com.tr/haber/gun-gun-2016daki-bombali-saldirilar-ve-faileri,376359>

⁶⁶ Hürriyet (4 Kasım 2016) "İnternet erişimi engellendi" <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/internet-erisimi-engellendi-40268817>

⁶⁷ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory, sf. 14

⁶⁸ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory sf. 12-14; Turkey Blocks (4 Kasım 2016) Facebook, Twitter, YouTube and WhatsApp shutdown in Turkey (Türkiye'de Facebook, Twitter, YouTube ve WhatsApp kapatıldı) <https://turkeyblocks.org/2016/11/04/social-media-shutdown-turkey/>

Freedom House ayrıca “Türkiye, 2015’in ikinci yarısında Twitter tarafından yerel olarak kısıtlanan içeriğin yaklaşık %90’undan sorumludur. Türkiye’nin düzenleyici kurumu, “terör propagandası” olarak adlandırdığı içeriği kaldırmayı reddettiği için şirkete 150.000 TL (51.000 ABD Doları) ceza vermiştir”⁶⁹ ifadesini kullanmış ve Türk makamlarının bombalanan yerler ile ilgili belirli etiketlerin (hashtag) Instagram’den geçici olarak filtrelenmesi yoluna başvurduklarını belirtmiştir. Bazı eleştirmenler bu önlemlerin “kritik haberciliğin bastırılmasını ve vatandaşların harekete geçmesini önlenmesini”⁷⁰ hedeflediğini savunurken, bazıları da bu yöntemlerin esasen engelleme kararları olduğunu, ancak herhangi bir idari karar ya da mahkeme kararına dayanmadığından yasal olarak bunlara itiraz edilemeyeceğini öne sürmektedir.⁷¹

Ancak hükümet kaynakları, bu önlemlerin milli güvenlik tedbirleri olarak alındığını savunmaktadır. HDP milletvekillerinin tutuklanması sırasında sosyal medyaya erişilememesi hakkında konuşan Başbakan Binali Yıldırım “Güvenlik açısından zaman zaman bu tür tedbirlere başvurulabilir. Bunlar geçici tedbirlerdir. Tehlike bertaraf edildikten sonra her şey normale döner.” ifadesini kullanmıştır.⁷² Bazı kişiler ise bu durumun kasıtlı bir yavaşlatma değil, sadece sosyal medya platformlarına yönelik yüksek talebin neden olduğu tıkanmalar olduğunu iddia etmektedir: Reuters’a röportaj veren üst düzey bir yetkiliye göre, “terör saldırılarını da kapsayan önemli gelişmelerin sonucunda, daha fazla kullanıcı sosyal medya platformlarına erişmeye çalışmakta ve İnternet, artan talep nedeniyle kaçınılmaz olarak yavaşlamaktadır”.⁷³ Öte yandan BTK en az bir kez⁷⁴ terör saldırıları ile ilgili içeriklerin paylaşılmasının terörün amaçlarına ve propagandasına hizmet ettiğini belirterek vatandaşları bu tür içerikleri paylaşmaktan kaçınmak için gerekeni yapmaya davet etmiş ve BTK’nın bu tür içerikleri yayanlara karşı gerekli yasal yollara

başvuracağını açıklamıştır. İstanbul Atatürk Havalimanına yönelik gerçekleştirilen terör saldırısının ardından BTK’nın basın açıklamasına göre:

*“Mahkeme kararı ile hakkında yayın yasağı da getirilen [saldırı anının ve kurbanlarının] söz konusu görüntülere ilişkin paylaşımlar yoluyla menfur terör saldırısının amacına bilerek veya bilmeyerek hizmet edildiği değerlendirilmektedir. Bu itibarla, internette ve özellikle sosyal medyada yapılan ve hukuki sorumluluğu bulunan bu tür paylaşımlar (tweet, retweet, vb.) konusunda vatandaşlarımızın gerekli hassasiyeti göstermesi beklenmektedir. Kamuoyunda infial uyandırma ve toplumu dehşete düşürmeye yönelik kasıtlı paylaşımlarda bulunanların yasal sorumlulukları bulunmaktadır. Söz konusu görüntüleri yayınlamak veya paylaşarak terörizmin amacına hizmet edenler hakkında, milli güvenlik, kamu düzeni ve güvenliğinin korunmasına ilişkin mevzuat kapsamında ilgili kurumlar nezdinde her türlü yasal inceleme için takipçisi olunacaktır.”*⁷⁵

3.3. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Tartışma Açısından Sonuçları

15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi, ülkenin güvenlik durumunda başka bir sarsıcı kötüleşmeye yol açmıştır. Bu kanlı girişiminde 24 darbeci ile birlikte 248 kişi hayatını kaybetmiş⁷⁶ ve 2.100’den fazla kişi yaralanmıştır.⁷⁷ Türk hükümeti, darbe girişiminin Türkiye’nin Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) adıyla tanıdığı Fetullah Gülen ve örgütü tarafından düzenlendiğini savunmaktadır.⁷⁸ FETÖ şüphelilerine ve üyelerine karşı halen devam eden sıkı önlemler kapsamında 169.013 kişi hakkında yasal işlem yapılmış ve 50.513 kişi tutuklanmıştır.⁷⁹ Ayrıca 139.356 kamu çalışanı idari kovuşturmayla uğramış ve çoğu Milli Eğitim Bakanlığı,

⁶⁹Freedom House (2016) “Freedom On The Net 2016: Turkey” (İnternet’te Özgürlük 2016: Türkiye) <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2016/turkey>

⁷⁰Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) “Turkey’s Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance” (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye’nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı)Internet Policy Observatory, sf. 11

⁷¹Voice of America (29 Haziran 2016) “Türkiye’de Sosyal Medyaya Neden Erişilemiyor?” <https://www.amerikaninsesi.com/a/turkiye-de-sosyal-medya-ya-neden-erisilemiyor/3397085.html>

⁷²Hürriyet (4 Kasım 2016) “İnternet erişimi engellendi” <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/internet-erisimi-engellendi-40268817>

⁷³Reuters (7 Temmuz 2016) “Turkey appears to be in vanguard of ‘throttling’ social media after attacks” (Türkiye saldırıların ardından sosyal medyanın ‘kısıtlanmasında’ öncü görünüyor) <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-socialmedia/turkey-appears-to-be-in-vanguard-of-throttling-social-media-after-attacks-idUSKCN0ZM203>

⁷⁴HaberTürk (21 Ağustos 2016) “BTK Başkanı Sayan’dan terör saldırısı sonrası sosyal medya uyarısı” <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1285189-btk-baskani-sayandan-teror-saldirisi-sonrasi-sosyal-medya-uyarisi>

⁷⁵Türkiye Cumhuriyeti Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (28 Haziran 2016) “Basın Açıklaması: Terör Saldırısına İlişkin Paylaşımlar” <https://www.btk.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fBas%C4%B1n+B%C3%BCiteni%2fBASIN+A%C3%87IKLAMASI+28.06.2016.pdf>

⁷⁶CNN Türk (19 Temmuz 2016) “15 Temmuz darbe girişiminin bilançosu: 240 şehit, 8 bin 660 gözaltı” <https://www.cnnurk.com/turkiye/15-temmuz-darbe-girisiminin-bilancosu>

⁷⁷Altıok, Z. (Temmuz 2016) “OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu”, Cumhuriyet Halk Partisi <https://www.chp.org.tr/Public/0/Folder//66594.pdf>

⁷⁸Anadolu Ajansı (29 Mart 2017) “Darbe girişiminde FETÖ’ye işaret eden deliller” <https://aa.com.tr/tr/info/infografik/5458>

⁷⁹Altıok, Z. (Temmuz 2016) “OHAL Bilançosu Hak İhlalleri Raporu”, Cumhuriyet Halk Partisi <https://www.chp.org.tr/Public/0/Folder//66594.pdf>

Emniyet Genel Müdürlüğü, Türk Silahlı Kuvvetleri, Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve akademisyenlerden olmak üzere 111.240'ı ihraç edilmiştir.⁸⁰ Darbe girişiminden sonra ilan edilen 3 aylık olağanüstü hal arka arkaya uzatılmıştır ve bugün de devam etmektedir; bu olağanüstü halin gözetleme ve sansür tartışması açısından önemli sonuçları olmuştur.

Etkilenen ilk kurumların arasında, darbe girişiminden bir ay sonra kapatılan ve gözetleme ve web sitesi engelleme ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere tüm yetkileri ve sorumlulukları BTK'ya devredilen TİB de yer almıştır. Türk makamları, TİB'in FETÖ tarafından gözetleme ve dinleme amaçları için bir merkez olarak kullanıldığını belirtmiş ve 2017 yılında BTK başkanı TİB personelinin %85'inin ve BTK personelinin üçte birinin söz konusu örgüt ile bağları olduğunu öne sürmüştür.⁸¹ Gerçekten de TİB 2014 yılında açığa çıkan bir dinleme ihtilafına karışmıştır; söz konusu olayda sadece 2012 ve 2013 yıllarında 509.516 kişinin dinlendiği ve önceki yıllara ait dinleme verilerinin TİB arşivlerinden silindiği tespit edilmiştir.⁸² Söz konusu yılın daha sonraki aylarında, casusluk ve yasa dışı dinleme şüpheleri ile ilgili başka bir yasal soruşturma kapsamında, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı da dahil olmak üzere bir dizi üst düzey yetkilinin sahte kod adlar altında dinlendiği iddia edilmiştir.⁸³ Bir başka soruşturmada Cumhurbaşkanı Erdoğan ve eski Başbakan Ahmet Davutoğlu gibi üst düzey yetkililerin şifreli telefonlarının dinlendiği ortaya çıkmış ve Ocak 2015'te söz konusu soruşturma kapsamında üst düzey TİB yetkilileri tutuklanmıştır.⁸⁴ Temmuz 2015'te 49 hakim ve savcı görevden uzaklaştırılmış⁸⁵ ve Türk basını devam eden operasyonlar kapsamında 500'den fazla polis memurunun göz altına alındığını ve 63'ünün tutuklandığını nakletmiştir.⁸⁶ Daha sonra soruşturmalar kapsamında TİB'in veri tabanlarının gazetecileri, siyasetçileri ve iş insanlarını içeren 48 'VIP'ye'

ait 949 telefonu yasa dışı dinlemek için kullanıldığını ortaya koyulmuştur.⁸⁷

Dijital iletişimin izlenmesi, darbe girişiminin ardından FE-TÖ'ye karşı oluşturulan davada anahtar bir rol oynamıştır. Darbe girişiminden sonra çıkarılan dördüncü kanun hükmünde kararname olan 670 sayılı KHK, kamu ve özel kurumların dijital iletişimleri de dahil olmak üzere FETÖ şüphelileri ile eşlerine ve çocuklarına ait olan tüm dosyaları ve bilgileri gecikmeden ilgili makamlara vermelerini gerektirmektedir.⁸⁸ Daha sonra çıkarılan 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile TİB kapatılmış ve "milli güvenliği ve kamu düzenini muhafaza etmek, suçu önlemek, kamu sağlığını ve genel ahlakı korumak ya da hakları ve özgürlükleri korumak"⁸⁹ için gerekli gördüğü tüm tedbirleri alma ve söz konusu tedbirleri - gereğini iki saat içinde yerinde getirmek zorunda olan - işletmecilere, erişim sağlayıcılara, veri merkezlerine ve yer ve içerik sağlayıcılara bildirme yetkisi de dahil olmak üzere tüm yetkileri ve sorumlulukları BTK'ya devredilmiştir.⁹⁰ BTK'nın kararını 24 saat içinde bir sulh ceza mahkemesinin onayına sunması gereklidir; mahkemenin ise 48 saat içinde karar vermesi gereklidir, aksi halde karar kendiliğinden kalkar. 680 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 24 saat süreyle bir mahkeme onayına gerek kalmadan sinyal bilgilerini tespit etme, gözetleme ve değerlendirme ve internet kaynakları arasındaki trafik bilgilerinin yanı sıra telekomünikasyon ve internet yoluyla aktarılan verileri kaydetme yetkisini daha da genişletmiştir.⁹¹

Gerçekten de telekomünikasyon gözetimi, Türk makamlarının FETÖ üyesi oldukları iddia edilen kişilere karşı oluşturdukları davada önemli bir rol oynamıştır. Yetkili makamlar, darbe girişiminden sonra on binlerce FETÖ şüphelisinin hızla tutuklanmasını ve görevden alınmasını, örgütün üyeleri

⁸⁰ A.g.e.

⁸¹ Güngör, D. (20 Mart 2017) "Batı'nın çifte standardı internette de var" Star <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/dilek-gungor/2017/03/20/batinin-cifte-standard-internette-de-var>

⁸² Hürriyet (7 Mart 2014) "TİB: 2012 ve 2013'de 509 bin kişi dinlendi" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/TİB-2012-ve-2013de-509-bin-kisi-dinlendi-25959220>

⁸³ Anadolu Ajansı (23 Temmuz 2014) "MİT Müsteşarı Fidan'ı "Emin" kod adıyla dinlediler" <https://aa.com.tr/tr/turkiye/mit-mustesari-fidani-emin-kod-adiyla-dinlediler/138606>

⁸⁴ Sabah (22 Ocak 2015) "Kriptolu ihanette Şen'e tutuklama" <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/01/22/palaz-ve-sen-icin-tutuklama-talebi>

⁸⁵ Anadolu Ajansı (14 Temmuz 2017) "17-25 Aralık'tan 15 Temmuz'a FETÖ" <https://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/17-25-araliktan-15-temmuza-feto-/861258>

⁸⁶ Hürriyet (12 Temmuz 2015) "Edirne'den Van'a dinleme haritası" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/edirnedenden-vana-dinleme-haritasi-29527628>

⁸⁷ Hürriyet (22 Nisan 2017) "Dinleyenler de dinlenmiş" <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dinleyenler-de-dinlenmis-40434559>

⁸⁸ Kanun Hükmünde Kararname, Sayı: 670, Madde 3, 17 Ağustos 2016 tarih ve 29804 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁸⁹ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory, sf. 13

⁹⁰ Kanun Hükmünde Kararname, Sayı: 671, Madde 25, 17 Ağustos 2016 tarih ve 29804 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

⁹¹ Kanun Hükmünde Kararname, Sayı: 680, Madde 28, 6 Ocak 2017 tarih ve 29940 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

tarafından ByLock adlı uçtan uca şifreli bir mesajlaşma uygulamasının kullanılması şüphesine bağlamaktadır. ByLock kullanıcıları ile ilgili ilk iddianamede, ByLock'ta 215.000 kullanıcı ve 17 milyondan fazla şifreli mesajlaşma olduğu belirtilmiştir.⁹² İddianamede, Bylock'un dünya çapında bir uygulama görüntüsü altında esasen FETÖ üyeleri tarafından iç haberleşme için kullanıldığı ve 60.000'den fazla kullanıcının en az bir mesaj attığı ya da aldığı ve 46.000'den fazla kullanıcının ise uygulamayı sesli iletişim için kullandığı sonucuna varılmıştır.⁹³ ByLock ile iletişim, FETÖ üyeliği iddiasıyla yapılan tutuklamalar için temel bir neden teşkil etmiştir. Ancak 2017 sonunda yetkili makamlar, FETÖ'nün soruşturmaları saptırmak amacıyla masum internet kullanıcılarının ByLock kullanıcıları gibi görünmelerini sağlamak için bu kullanıcıları ByLock IP'lerine yönlendirme amaçlı önlemler aldığı sonucuna ulaşmıştır.⁹⁴ Bu saptırma nedeniyle 11.480 kişinin yanlış yere suçlandığı düşünülmektedir, sonuç olarak Ocak 2018'de bunların 1.823'ü görevlerine iade edilmiştir.⁹⁵

İçerik düzenleme ve çevrimiçi gözetleme ile ilgili daha önce bahsedilen yasal ve teknik gelişmelere ek olarak, Türk makamları paylaştıkları içerikler nedeniyle internet kullanıcıları hakkında yasal işlem yapmaya yönelik çabalarını da arttırmışlardır. Darbe girişiminden yaklaşık altı ay sonra, 24 Aralık 2016 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir basın açıklamasında, "halkı kin, nefret ve galeyana sevk eden, terör örgütünü öven, terör örgütü propagandası yapan, terör örgütü ile iltisaklı olduğunu alenen beyan eden, devlet büyüklerine hakaretlerde bulunan, devletin bölünmez bütünlüğüne ve toplumun can güvenliğine kast eden" 1656 şahsın tutuklandığı belirtilmiştir.⁹⁶ Toplam 3.710 kişi

hakkında çeşitli adli işlemler (tutuklama, sorgulama için göz altı, Adli Kontrol şartıyla serbest bırakma) yürütüldüğü, basın açıklamasının yapıldığı sırada 10.000'den fazla şahıs hakkındaki soruşturmaların ve adli süreçlerin devam etmekte olduğu ifade edilmiştir.⁹⁷ Ayrıca yetkili makamlar, vatandaşların sosyal medyada 'terörü destekleyen faaliyetleri' e-posta ihbar hatları yoluyla bildirmelerini teşvik etmektedir.⁹⁸ Bireyler, diğer herhangi bir suç faaliyetinin ya da şüpheli durumun bildirilmesine benzer şekilde, çevrimiçi faaliyetleri bildirmek için Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Android ve iOS'ta bulunan ihbar uygulamasını da kullanabilmektedir.⁹⁹

Daha yakın zamanda meydana gelen güvenlik ile ilgili bir gelişmede, Türkiye PKK bağlantılı Demokratik Birlik Partisi (PYD) ile silahlı kanadı olan Halk Savunma Birliklerine (YPG) karşı 20 Ocak 2018'de Suriye'de askeri bir operasyon başlatmıştır. PYD-YPG'nin Türkiye'nin NATO müttefiklerinden siyasi ve askeri destek almış olması gibi uluslararası ve (bilhassa Kürt siyasi hareketi ve Kürt kökenli Türkiye vatandaşları arasındaki geçmişte kontrolden çıkarak şiddet olaylarında dönüşen PYD ile dayanışma hisleri açısından)¹⁰⁰ ülke içi hassasiyetler nedeniyle, operasyonlar sırasındaki bilgi akışının yönetilmesi Türk devleti için bir öncelik haline gelmiştir. Bazı medya kaynakları, Türk makamlarının operasyonların başlangıcında basın temsilcileri ile görüşerek milli güvenliği baltalamaktan kaçınmak için operasyonlara ilişkin haberlerin nasıl verileceğine yönelik bir istek listesini paylaştığını bildirmiştir.¹⁰¹ Paylaşıldığı iddia edilen bu ilkeler arasında yabancı basın kaynaklarındaki haberlerin aynen aktarılmasından kaçınılması ve doğru bilgi için hükümet yetkilileri ile görüşülmesi, Türk kuvvetlerinin sivil ka-

⁹² Diken (21 Ocak 2017) "ByLock'la ilgili kapsamlı ilk iddianameden: 215 bin kullanıcı, 15 milyon mesaj var" <http://www.diken.com.tr/bylockla-ilgili-kapsamli-ilk-iddianameden-215-bin-kullanici-15-milyon-mesaj-var/>

⁹³ A.g.e.

⁹⁴ Sözcü (27 Aralık 2017) "Mor Beyin nedir: Binlerce kişi yanlışlıkla indirdi" <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/mor-beyin-nedir-binlerce-kisi-yanlislikla-indirdi-2149644/>

⁹⁵ Posta (13 Ocak 2018) "Mor Beyin' nedir? Nasıl Bylock tuzağına düştüler?" <http://www.posta.com.tr/mor-beyin-nedir-nasil-bylock-tuzagina-dustuler-haberi-1366539>

⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Basın Merkezi (24 Aralık 2016) "Basın Açıklaması No: 2016/133" <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi24122016>

⁹⁷ A.g.e.

⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü resmi Twitter hesabı, 17 Temmuz 2016: <https://twitter.com/byegm/status/754682443458895872> ; Yeni Şafak (12 Aralık 2016) "Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Önemli Uyarı" <https://www.yenisafak.com/teknoloji/emniyet-genel-mudurlugunden-onemli-uyari-2579166>

⁹⁹ A Haber (18 Aralık 2016) "Teröristi cep telefonundan ihbar et" <https://www.ahaber.com.tr/webtv/teknoloji/teroristi-cep-telefonundan-ihbar-et> ; Yeni Şafak (23 Aralık 2016) "Sosyal medyada teröre destek verenler nasıl ihbar edilir?" <https://www.yenisafak.com/teknoloji/sosyal-medyada-terore-destek-verenler-nasil-ihbar-edilir-2585434>; Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory

¹⁰⁰ Örneğin bkz.: BBC (8 Ekim 2014) "Turkey Kurds: Kobane protests leave 19 dead" (Türkiye Kürtleri: Kobane protestoları 19 can kaybına yol açtı) <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-29530640>

¹⁰¹ Diken (21 Ocak 2018) "Medyaya 15 maddelik 'Zeytin Dalı' listesi: Dış basındaki haberleri aynen taşımayın" <http://www.diken.com.tr/medyaya-15-maddelik-zeytin-dali-listesi-dis-basindaki-haberleri-aynen-tasimayin/> ; Middle East Eye (22 Ocak 2018) "Turkey imposes restrictive 'guidelines' on reporting Afrin battle" (Türkiye, Afrin savaşının haber yapılmasına kısıtlayıcı 'ilkeler' getiriyor) <http://www.middleeasteye.net/news/turkey-press-restrictions-afrin-olive-branch-1109543029>

yıpları sınırlamaya verdiği önceliğin vurgulanması ve halk protestoları ile PKK'nın ve bağlı siyasi örgütlerin Afrin operasyonuna karşı açıklamalarının vurgulanmasından kaçınılması yer almaktadır.¹⁰²

Türk makamları, geleneksel medya haricinde, Zeytin Dalı Operasyonu hakkında sosyal medyadaki bilgi akışını kontrol etmeye yönelik bir isteklilik de sergilemiştir. Engelleme kararlarına ek olarak,¹⁰³ aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi

sosyal medyada içerik paylaşanlara karşı yürütülen yasal işlemler ciddi bir artış göstermiştir. İçişleri Bakanlığı, bu yasal işlemlerin “terör örgütü propagandası yapan, bu örgütleri öven, terör örgütleri ile iltisaklı olduğunu alenen beyan eden, halkı kin, nefret ve düşmanlığa sevk eden, devlet bütçelerine hakaretlerde bulunan, devletin bölünmez bütünlüğüne ve toplumun can güvenliğine kast eden ve nefret söylemleri içeren” profillere ve kullanıcılara karşı yürütüldüğünü öne sürmüştür.¹⁰⁴

Tarih	Soruşturulan sosyal medya hesabı sayısı	Hakkında yasal işlem yapılan şahıs sayısı
15-22 Ocak 2018	1138	364
22-29 Ocak 2018	571	208
29 Ocak – 5 Şubat 2018	934	260
5-12 Şubat 2018	655	243
12-19 Şubat 2018	1296	392
19-26 Şubat 2018	423	251
26 Şubat – 5 Mart 2018	690	169
5-12 Mart 2018	635	290
2 Aylık Toplam	6342	2177

Tablo 2: Zeytin Dalı Operasyonundan sonra sosyal medya kullanıcılarına / içerik sağlayıcılara yönelik yasal işlemler¹⁰⁵

¹⁰² Diken (21 Ocak 2018) “Medyaya 15 maddelik ‘Zeytin Dalı’ listesi: Dış basındaki haberleri aynen taşımayın” <http://www.diken.com.tr/medyaya-15-maddelik-zeytin-dali-listesi-dis-basindaki-haberleri-aynen-tasimayin/>

¹⁰³ Örneğin söylenenlere göre, Suriye de dahil olmak üzere dünya genelindeki çatışmalar hakkındaki güncellemeleri derleyen bir web sitesi olan liveuamap.com sitesi, Türk operasyonu başladıktan kısa bir süre sonra yasaklanmıştır; bkz. <https://twitter.com/Liveuamap/status/956649270932852736>

¹⁰⁴ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2018) “Basın Açıklamaları ve Tekzipler: Son Bir Hafta İçerisinde 15-22 Ocak 2018” <https://www.icisleri.gov.tr/15012018-22012018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar>

¹⁰⁵ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2018) “Basın Açıklamaları ve Tekzipler: Son Bir Hafta İçerisinde ...” 15-22 Ocak için: <https://www.icisleri.gov.tr/15012018-22012018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 22-29 Ocak için <https://www.icisleri.gov.tr/22012018-2922012018-29012018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar012018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 29 Ocak – 5 Şubat için <https://www.icisleri.gov.tr/29012018-05022018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 5-12 Şubat için <https://www.icisleri.gov.tr/05022018-12022018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 12-19 Şubat için <https://www.icisleri.gov.tr/12022018-19022018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 19-26 Şubat için <https://www.icisleri.gov.tr/19022018-26022018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar>; for 26 Şubat – 5 Mart için <https://www.icisleri.gov.tr/26022018-05032018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar> ; 5-12 Mart için <https://www.icisleri.gov.tr/05032018-12032018-tarihleri-arasinda-yurutulen-operasyonlar>

4. Türkiye’de Özgürlükler ile Milli Güvenlik Karşıtlığını Aşmak

4.1. Genel Bir Bakış: Rakamlar Ne Söylüyor?

Bugünkü görünümüne göre, Türkiye’deki vaziyet çevrimiçi haklar ve özgürlükler açısından kötümser bir senaryo sunmaktadır. Türk makamları, milli güvenliğin internete uzantısı söz konusu olduğunda ‘önce güvenlik’ yaklaşımını benimsemekte, bu da çoğu kez çevrimiçi özgürlükler zararına gerçekleşmektedir. Bu durumun bir göstergesi, Freedom House tarafından hazırlanan ve dünyanın internet nüfusunun yüzde 85’inden fazlasını temsil eden 65 ülkeyi üç ana kriter (erişimin önündeki engeller, içerik üzerindeki sınırlamalar ve gözetleme dahil kullanıcı haklarına yönelik ihlaller) altında değerlendiren Freedom on the Net (İnternet’te Özgürlük) endeksidir. Türkiye’nin derecesi, İnternet’te Özgürlük puanınının 45/100 olduğu 2011’den bu yana gitgide kötüleşmiştir (0 en iyi puan, 100 ise olası en kötü puandır).

Daha önce anlatılan gelişmelere paralel olarak Türkiye’nin puanı 2013’te 49/100, 2014’te 55/100, 2015’te 58/100, ülkedeki internetin durumunun ‘kısmen özgür’ iken ‘özgür değil’ olarak değiştiği 2016’da 61/100 ve son olarak 2017 Endeksinde 66/100 olmuştur.¹⁰⁶

Eksiklikler olmasına rağmen, Türkiye’de engellenmiş olan web sitelerinin sayısı ile Google, Facebook ve Twitter’den resmi içerik kaldırma istekleri, tartışma çerçevesinde sıklıkla bahsedilen verilerdir. Artık kullanılmayan engelliweb.com sitesine göre, Türk makamları Ekim 2016’ya kadar 114257 web sitesini engellemiştir. Bu sitelerin %93,2’si ya da 106.833 tanesi TİB tarafından, %4,6’sı ya da 5.204 tanesi mahkeme ve hakim kararlarıyla ve %0,6’sı ya da 655 tanesi BTK tarafından engellenmiştir.¹⁰⁷

Yıl	Yıl içinde engellenen web sitesi	Toplamda engellenen web sitesi
2006	4	4
2007	39	43
2008 (5651 sayılı Kanun yürürlüğe girdi)	1.014	1.057
2009	5.146	6.203
2010	1.723	7.926
2011	7.488	15.414
2012	8.697	24.111
2013 (Gezi protestoları)	19.715	43.826
2014 (sızıntılar ve mevzuat değişikliği)	36.287	80.113
2015 (terör saldırıları, seçimler)	27.812	107.925
2016 – Ekim ayına kadar	5.212	113.137

Tablo 3: Türkiye’de engellenmiş web siteleri (engelleme tarihi bilinmeyen 1436 web sitesi gösterilmemiştir)¹⁰⁸

¹⁰⁶ Freedom House (2017) “Freedom on the Net 2017: Turkey Country Profile” (İnternet’te Özgürlük: Türkiye Ülke Profili)
<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2017/turkey>

¹⁰⁷ Bkz. 24 Ekim 2016 tarihinde WayBack Machine tarafından alınan engelliweb.com görüntüsü
<https://web.archive.org/web/20161013103821/https://engelliweb.com/istatistikler/>

¹⁰⁸ Bkz. 24 Ekim 2016 tarihinde WayBack Machine tarafından alınan engelliweb.com görüntüsü <https://web.archive.org/web/20161013103821/https://engelliweb.com/istatistikler/>

Sosyal medya platformlarında da benzer örüntüler gözlemlenmektedir. Twitter tarafından yayınlanan veriler, Türkiye'nin hesap bilgilerine ve içerik kaldırmaya yönelik isteklerinde sürekli bir artış olduğunu ve 2015 döneminde ve sonrasında, yani Türkiye'deki seçim dönemi ve terör saldırılarındaki artış sırasında içerik kaldırma isteklerinde önemli bir artış yaşandığını göstermektedir. Bu dönemde, Rusya'nın isteklerinin yanı sıra Türkiye'nin isteklerindeki artış Twitter'a gelen küresel kaldırma isteklerinde ani bir yükselmeye yol açmıştır (561'den 4.131'e; bu isteklerin 1.761'i Türkiye'den ve 1.729'u Rusya'dan gelmiştir).¹⁰⁹

Twitter, Türk devletinin hesap bilgisi isteklerinin hiçbirisine uymadığını öne sürmektedir ve Türkiye'nin içerik kaldırma isteklerine uyma oranı da düşmektedir. Bununla birlikte Twitter, Türkiye'de Mart 2014'ten bu yana içeriği ve kullanıcıları kaldırmak yerine Türkiye'den görülmelerini engelleyen Country Withheld Content (Ülke Engelli İçerik) aracını¹¹⁰ kullanmaya başlamıştır.¹¹¹ Twitter'ın bildirdiği son dönem olan Ocak-Haziran 2017 döneminde, Türkiye'nin kaldırma istekleri küresel isteklerin %45'ine, kullanıcı bilgi istekleri ise toplam isteklerin %8,5'ine karşılık gelmektedir.

Tarih	Hesap bilgisi istekleri	Mahkemelerin kaldırma istekleri	Devlet kurumları, emniyet, vb.'nin kaldırma istekleri	Bazı içeriklerin engellendiği yerlerin yüzdesi	Rapor edilen hesaplar
Ocak-Haziran 2013	1	3	4	%0	30
Temmuz-Aralık 2013	1	2	0	%0	2
Ocak-Haziran 2014	24	65	121	%30	304
Temmuz-Aralık 2014	356	328	149	%50	2.642
Ocak-Haziran 2015	412	408	310	%34	1.978
Temmuz-Aralık 2015	403	450	1.761	%23	8.902
Ocak-Haziran 2016	280	712	1.781	%23	14.953
Temmuz-Aralık 2016	493	844	2.232	%19	8.417
Ocak-Haziran 2017	554	715	1.995	%11	9.289

Tablo 4: Twitter Şeffaflık Raporu¹¹²

Facebook da topluluk isteklerine dayalı olarak Kürt siyasetçilerin, gazetelerin ve genel olarak Kürt yanlısı içeriğin bulunduğu sayfaların kapatılmasından dolayı benzer şekilde eleştirilmektedir.¹¹³ Söylenenlere bakılırsa ilk kez 2012'de sızdırılan bir iç talimata göre, Facebook içerik editörlerin-

den PKK'yı desteklediği ya da Atatürk'ü aşağıladığı iddia edilen içeriği engellemelerini istemektedir.¹¹⁴ Türk makamlarının Facebook'tan isteklerindeki artış, sonraki tabloda da görülebilir.

¹⁰⁹ Twitter Transparency Report "Removal Requests" (Twitter Şeffaflık Raporu "Kaldırma İstekleri") <https://transparency.twitter.com/en/removal-requests.html#removal-requests-jan-jun-2015>, 15 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir

¹¹⁰ Twitter Help "About country withheld content" (Twitter Yardım "Ülke engelli içerik hakkında") <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/tweet-withheld-by-country>, 15 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

¹¹¹ Twitter Blog (26 Mart 2014) "Challenging the access ban in Turkey" (Türkiye'deki erişim yasağına karşı çıkmak) https://blog.twitter.com/official/en_us/a/2014/challenging-the-access-ban-in-turkey.html; alıntıldığı yer: Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory

¹¹² Twitter Transparency Report "Turkey" (Twitter Şeffaflık Raporu "Türkiye") <https://transparency.twitter.com/en/countries/tr.html>, 15 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

¹¹³ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory; ayrıca bkz. Spary, S. (8 Nisan 2016) "Facebook is Embroiled in a Row with Activists over 'Censorship'" ("Sansür" Nedeniyle Facebook'un Aktivistler ile Arası Bozuk) BuzzFeed News https://www.buzzfeed.com/sarasparry/facebook-in-dispute-with-pro-kurdish-activists-over-deleted?utm_term=.ahK5Z1mP4#.lmD7byEQB

¹¹⁴ Yeşil, B.; Sözeri, E.K.; Khazraee, E. (Şubat 2017) "Turkey's Internet Policy after the Coup Attempt: The Emergence of a Distributed Network of Online Suppression and Surveillance" (Darbe Girişiminden Sonra Türkiye'nin İnternet Politikası: Çevrimiçi Baskı ve Gözetim Dağıtık Ağının Ortaya Çıkışı) Internet Policy Observatory, sf. 9

Tarih	Toplam Veri İstekleri	İstenen Kullanıcılar / Hesaplar	Bir Miktar Veri Üretilen İsteklerin Yüzdesi	İçerik Kısıtlamaları
Ocak-Haziran 2013	96	170	%47	-
Temmuz-Aralık 2013	129	353	%56,59	2.014
Ocak-Haziran 2014	153	249	%60,78	1.893
Temmuz-Aralık 2014	165	278	%70,91	3.624
Ocak-Haziran 2015	368	475	%87,50	4.496
Temmuz-Aralık 2015	443	503	%84,20	2.078
Ocak-Haziran 2016	993	1.200	%80,67	861
Temmuz-Aralık 2016	459	522	%49,46	1.111
Ocak-Haziran 2017	1.041	1.367	%71	712

Tablo 5: Facebook Şeffaflık Raporu¹¹⁵

Google'in Şeffaflık Raporları daha ayrıntılı bir veri dökümü sağlamaktadır. Google, 2013, 2014 ve 2016'daki kullanıcı bilgisi isteklerinin sadece yaklaşık %1'ine uyduğunu, diğer zamanlarda ise bunu yapmaktan kaçındığını ifade etmektedir.¹¹⁶ Twitter'ın durumuna benzer olarak, kaldırma isteklerine uyum oranı ise çok daha yüksektir. Gerçekten de 2012 yılında, Google'in YouTube hizmetinin Türkiye'de uzun bir aradan sonra, ancak Türk devletinin taleplerine boyun eğilmesinin ve web sitesinin içeriği ile ilgili olarak ilgili makamlara daha fazla kontrol sağlanmasının ardından tekrar açıldığı basına yansımıştır.¹¹⁷ Kullanıcı verilerinin açıklanması istekleri 2014 yılından sonra

ve bir kez daha 2016 yılından sonra artmıştır. İçerik kaldırma istekleri söz konusu olduğunda, ilginç bir eğilim (belki de Türk makamlarının FETÖ ile bağlantılandığı 'tapeler' ile ilgili olarak) 2014 yılından sonra özel hayat/güvenlik ve iftira nedenlerine dayanan kaldırma isteklerinin sürekli olarak artması olmuştur.¹¹⁸ Buna karşılık, 2015'in ikinci yarısından bu yana milli güvenliğin gerekçe gösterilmesindeki artış muhtemelen ülkede artan terör saldırılarına işaret etmektedir. Toplamda, "milli güvenlik" 2012'den bu yana Türkiye'nin Google'a yönelttiği toplam içerik kaldırma isteklerinin sadece %6,2'ine karşılık gelmektedir.

Tarih	Kullanıcı verilerini açıklama istekleri	İstenen kullanıcılar / hesaplar	Toplam içerik kaldırma isteği	Kaldırılması istenen toplam öge	Toplam kaldırma yüzdesi
Ocak-Haziran 2011	73	74	40	269	%73
Temmuz-Aralık 2011	88	92	45	174	%56
Ocak-Haziran 2012	112	120	501	2.804	%45
Temmuz-Aralık 2012	149	144	157	10.038	%55
Ocak-Haziran 2013	204	163	1673	12.162	%17
Temmuz-Aralık 2013	133	182	895	1.803	%17
Ocak-Haziran 2014	224	905	487	2.284	%32
Temmuz-Aralık 2014	344	1.498	370	1.249	%38
Ocak-Haziran 2015	425	503	433	1.440	%27
Temmuz-Aralık 2015	333	398	745	2.926	%32
Ocak-Haziran 2016	390	595	880	3.611	%32
Temmuz-Aralık 2016	431	899	901	4.286	%40
Ocak-Haziran 2017	906	1.117	871	2.896	%15

Tablo 6: Google Şeffaflık Raporu¹¹⁹

¹¹⁵ Facebook Transparency Report "Turkey" (Facebook Şeffaflık Raporu "Türkiye") <https://transparency.facebook.com/country/Turkey/2017-H1/>, 15 Mart 2018'de erişilmiştir.

¹¹⁶ Google Transparency Report "Requests for user information: Turkey" (Google Şeffaflık Raporu "Kullanıcı bilgisi istekleri: Türkiye"), 15 Mart 2018 tarihinden erişilmiştir https://transparencyreport.google.com/user-data/overview?user_requests_report_period=series:requests,accounts,compliance;authority:TR&lu=user_data_produced&legal_process_breakdown=expanded:12&user_data_produced=authority:TR;series:compliance

¹¹⁷ Reuters (2 Ekim 2012) "YouTube, devlete daha fazla kontrol sağlayarak Türk sitesini açtı" <https://www.reuters.com/article/net-us-turkey-youtube/youtube-opens-turkish-site-giving-government-more-control-idUSBRE8910T420121002>

¹¹⁸ The Washington Post (21 Mart 2014) "Why Turkey banned Twitter (and why banning Twitter isn't working)" (Türkiye neden Twitter'ı yasakladı (ve Twitter'ı yasaklamak neden işe yaramıyor)) https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/03/21/why-turkey-banned-twitter-and-why-banning-twitter-isnt-working/?utm_term=.f002095690fb

¹¹⁹ A.g.e.

Tarih	Toplam içerik kaldırma isteği	İftira	Özel Hayat / Güvenlik	Milli Güvenlik	Hükümet Eleřtirisini	Müstehcenlik / ıplaklık
Ocak-Haziran 2011	40	%28 (11)	%45 (18)	-	%8 (3)	%8 (3)
Temmuz-Aralık 2011	45	%22 (10)	%11 (5)	-	%11 (5)	%16 (7)
Ocak-Haziran 2012	501	%18 (88)	%5 (24)	%6 (32)	%29 (144)	%13 (67)
Temmuz-Aralık 2012	157	%42 (66)	%5 (5)	%5 (4)	%11 (17)	%8 (13)
Ocak-Haziran 2013	1673	%8 (131)	%2 (28)	%1 (20)	%5 (81)	%70 (1177)
Temmuz-Aralık 2013	895	%19 (172)	%3 (26)	%2 (15)	%9 (81)	%53 (474)
Ocak-Haziran 2014	487	%31 (153)	%15 (74)	%2 (10)	%8 (40)	%30 (146)
Temmuz-Aralık 2014	370	%56 (207)	%19 (72)	%5 (17)	%5 (18)	%8 (31)
Ocak-Haziran 2015	433	%57 (248)	%16 (71)	%1 (3)	%4 (19)	%4 (17)
Temmuz-Aralık 2015	745	%46 (341)	%28 (212)	%16 (118)	%1 (9)	%3 (25)
Ocak-Haziran 2016	880	%47 (413)	%28 (244)	%11 (98)	%1 (8)	%6 (55)
Temmuz-Aralık 2016	901	%41 (369)	%30 (268)	%15 (133)	%1 (13)	%7 (59)
Ocak-Haziran 2017	871	%55 (477)	%32 (280)	%4 (39)	-	%3 (27)

Tablo 7: Google Şeffaflık Raporu – Kaldırma isteklerinin gerekeler¹²⁰

Öte yandan Türk makamları gerçekten de milli güvenlik ile ilgili birçok zorlukla karşı karşıyadır ve bu zorlukların çevrimiçi uzantıları mevcuttur. PKK ile 2015'ten sonra bir kez daha hızlanan çatışmalar kırkınıcı yılına girmiştir ve řu anda Suriye'ye de uzanmıştır. Bu çatışmaların, terörle mücadele boyutu ile askeri ve güvenlik boyutunun ötesinde, daha genel olarak Kürt sorununun siyasi, sosyal ve ekonomik yönleri açısından önemli sonuçları vardır ve internette hem kasıtlı hem de kasıtsız olarak yanlış bilgilerin yayılmasını bilhassa yıkıcı hale getirmektedir. Türk güvenlik güçlerinin son bir kaç yıl içinde ülkedeki IŞİD şebekelerine karşı yürüttüğü başarılı operasyonlara rağmen, kısa bir süre önce Ankara'daki ABD Büyükelçiliğine karşı bir IŞİD saldırı planının önlenmesinin örnek oluşturduğu gibi, IŞİD muhtemelen operasyonel varlığını sürdürmektedir.¹²¹ Türkiye'deki köktendinci ve radikal terör örgütlerinin uzun geçmişli dikkate alındığında, örgütlerin militan devşirmesine yol açabilecek ya da bireysel saldırılara ilham olabilecek çevrimiçi radikalleşme önemli bir güçlük teşkil etmektedir. Türkiye'de, bahsedilen iki örgütün haricinde çok sayıda terör örgütü faaliyet göstermektedir. Sadece Emniyet Genel Müdürlüğünün çok arananlar ya da 'kırmızı listesi', 11 farklı terör örgütüne

mensup 135 şahıstan oluşmaktadır.¹²² Bu örgütlerin arasında, Türk makamlarının yalnızca Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişiminin değil, aynı zamanda kilit kamu görevlerindeki varlığı yoluyla yıllar içinde gerçekleştirdiği (yasa dışı gözetleme dahil) bir dizi yıkıcı eylemin arkasında olduğunu düşündüğü FETÖ de yer almaktadır.

Sonuç olarak, değerlendirilen 163 ülke içinde, Institute for Economics and Peace'in Küresel Barış Endeksinin¹²³ en barış içerisindeki ülkeler sıralamasında Türkiye 146'ncı sırada yer almaktadır, Küresel Terör Endeksinde¹²⁴ ise terörden en çok etkilenen 9'uncu ülke olarak listelenmektedir. Geçen birkaç yıl içinde hepsi terör saldırıları ile karşı karşıya kalan Fransa, İngiltere ve Almanya ile karşılaştırıldığında, bu ülkeler Küresel Terör Endeksinde terörden en çok etkilenen 23'üncü, 35'inci ve 38'inci ülkeler olmalarına rağmen; Küresel Barış Endeksinde göre sırasıyla 51'inci, 41'inci ve 16'ncı en barış içindeki ülkelerdir. Terörün ve çatışmaların Türkiye'deki ve yakın komşularındaki kronik olara tezahür etmesi beklendiği gibi Türk makamlarında gözetlemeye ve sansüre yönelik bir talep oluşturmaktadır.

¹²⁰ Google Transparency Report "Government requests to remove content: Turkey" (Google Şeffaflık Raporu "İçerik kaldırmaya yönelik hükümet istekleri: Türkiye") <https://transparencyreport.google.com/government-removals/by-country/TR>, 15 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

¹²¹ Hurriyet Daily News (5 Mart 2018) "Police foil ISIL attack plot on US Embassy in Ankara" (Polis, Ankara'daki ABD Büyükelçiliğine IŞİD saldırı planını önledi) <http://www.hurriyetaailynews.com/police-foil-isil-attack-plot-on-us-embassy-in-ankara-128237>

¹²² Emniyet Genel Müdürlüğü "Aranan Terörist: Kırmızı tam liste" <http://www.terorarananlar.pol.tr/detaylar/Sayfalar/kirmizitamliste.aspx>, 16 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

¹²³ Institute for Economics & Peace (2017) (Global Peace Index 2017) (Küresel Huzur Endeksi 2017) <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>

¹²⁴ Institute for Economics & Peace (2017) (Global Terrorism Index 2017) (Küresel Terör Endeksi 2017) <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>

4.2. Uçurumu Kapatmak: Politika Yapıcılar İçin Tavsiyeler

Milli güvenlik meseleleri ilgili makamların devletin internet ortamındaki varlığını arttırmak istemesini meşru kılabilir, ancak bu niyetin meşruiyeti kullanılan bütün gözetleme ve sansür uygulamalarını ve bu uygulamaların şiddetini otomatik olarak meşru kılmaz. Aslına bakılırsa, yukarıda verilen rakamlar, milli güvenliğin Türk devletinin çevrimiçi faaliyetleri için ana neden olmayabileceğini akla getirmektedir. Yine de, gözetlemenin ve son zamanlardaki Wikipedia engellemesi gibi engelleme kararlarının insan hakları ve çevrimiçi özgürlüklerin ötesinde sonuçları vardır ve Türkiye vatandaşlarının internet adı verilen küresel ortak yararı sağladığı olanaklardan ekonomik, sosyal, siyasi ve entelektüel olarak nasıl faydalandıklarını etkilemektedir. Küresel ölçüde olduğu gibi Türkiye'deki internet abonelerinin sayısı da sürekli olarak artarken, gözetleme ve sansür politikaları erişimin "kalitesini", dijital okur yazarlığı ve ülkenin vatandaşlarının içerik üretme kabiliyetini etkileyebilir ve hem ülke içinde hem de Türkiye'deki internet kullanıcıları ile dünyanın geri kalanı arasında var olan 'dijital uçurumun'¹²⁵ farklı katmanlarına menfi etkileri olabilir.

Dolayısıyla bu çalışma, ne bireysel hak ve özgürlüklerin ne de bunları sınırlayan devlet önceliklerinin mutlak olmadığını kabul ederek, yönetimsizliğe karşı internet yönetimi, gözetlemeye karşı özel hayat ile ifade özgürlüğüne karşı sansür dikotomilerini aşmak için beş basamak önermektedir. Bu tavsiyeler kesinlikte tüm sorunları çözecek sihirli değnekler değildir; ayrıca tüm koşullar ve ülkeler için geçerli mükemmel bir çevrimiçi haklar ve özgürlükler ile devlet mevcudiyeti formülü yoktur. Bunlar daha ziyade tartışmanın koşullarını iyileştirmeye ve Türkiye'deki paydaşlara güç vermeye yönelik birbirini pekiştiren önerilerdir; böylece ülke daha sağlıklı ve toplumun daha geniş bir kesiminin kabul edeceği bir dengeye ulaşmak için daha sağlam adımlar atabilir.

4.2.1. Bir Paydaş Olarak Toplum

Türkiye'deki tartışmanın kronik sorunlarından birisi, toplumun yaşamını ve çevrimiçi faaliyetlerini etkileyen devlet kararlarında giderek daha az yer almasıdır. Centre for International Governance Innovation ve IPSOS tarafından yapılan Küresel İnternet Güvenliği ve Güven Anketine göre,

vatandaşların %54'ü bir önceki yıla kıyasla çevrimiçi mahremiyetleri konusunda daha fazla endişe duymaktadır. 2014 yılında aynı soru sorulduğunda bu oranın %63'le daha fazla olmasına rağmen, bu durum yine de hızı azalmakla birlikte vatandaşların duyduğu endişenin artmakta olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca vatandaşların %74'ü çevrimiçi mahremiyetleri açısından kendi devletlerini bir endişe kaynağı olarak görmektedir; bunların %47'si devletin önemli bir endişe kaynağı olduğunu, %27'si ise biraz endişe oluşturduğunu savunmaktadır. Buna karşılık vatandaşların yabancı devletler hakkında duydukları endişenin şiddeti daha azdır; %38'i yabancı devletlerin çevrimiçi mahremiyetleri için önemli bir endişe kaynağı olduğunu, %32'si ise endişe oluşturduğunu söylemektedir.¹²⁶

Bu itibarla, Türk devletinin niyetlerinin iyi ya da kötü olması dikkate alınmaksızın, ilgili makamların halkla iletişim kurmaları ve kararlarını gerekçelendirmeleri konusunda bir boşluk mevcuttur. Wikipedia'nın engellenmesi gerçekten toplumun çıkarına mıdır? Ya da bir noktada en az yarım milyon vatandaşa ulaşan devlet gözetimi gerçekten vatandaşları daha güvende mi kılmaktadır? Ne olursa olsun, Türk devletinin kararlarını kamuoyuna iletmek için daha fazlasını yapması, halkı gözetlemenin ve sansürün ekonomisi konusunda ikna etmesi ve söz konusu kararları en başta halkın görüşleri ile şekillendirilmesi gereklidir. Daha pratik bir düzeyde, halkın dijital okur yazarlığının artırılması bunu mümkün kılmaların temel bir bileşenidir. Dijital okur yazarlığı arttırmaya ve halka bu tartışmada bir paydaş olarak güç verilmesine yönelik çabaların milli güvenlik için de olumlu sonuçları olacaktır, örneğin siber güvenlik hakkındaki farkındalığı arttıracaktır. Aslına bakılırsa, siber güvenlik ve çevrimiçi ortamın nasıl güvenli kullanılacağına dair eğitim verilmesi ve farkındalığın artırılması gerçekten de içeriklerin engellenmesinden daha sağlıklı ve daha etkili bir politika olabilir.

4.2.2. Hükümet Dışındaki Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Aktörlerin de Paydaşlar Olarak Tanınması

Kamuoyunun haricinde, siyasi muhalefet partileri ile sivil toplumun da bu konuyla ilgili karar verme sürecindeki rolleri azalmaktadır. İnternet Kanunundan sonraki inisiyatiflerin örnek oluşturduğu gibi Türk makamları geçmişte paydaş katılımına ilgi göstermiştir; bununla birlikte 2014 yılında kanun değişikliği tasarısı hazırlanırken ve onaylanırken ne sivil

¹²⁵ Dijital uçurum hakkında daha fazla bilgi için bkz. IGI Global "What is Digital Divide" (Dijital Uçurum Nedir), <https://www.igi-global.com/dictionary/digital-divide/7600>, 17 Mart 2018 tarihinde erişilmiştir.

¹²⁶ Centre for International Governance Innovation – IPSOS (2017) "CIGI-IPSOS Global Survey on Internet Security & Trust" (Uluslararası Yönetim Yenilik Merkezi - IPSOS (2017) "Küresel İnternet Güvenliği ve Güven Anketi") <https://www.cigionline.org/internet-survey>

toplum ne de siyasi muhalefet partileri dikkate alınmıştır.¹²⁷ Bu senaryoda muhalefet partilerinin rolü, politika oluşturmaya çok az somut etkisi olan, mevzuata ve meclis soruşturmalarına şerh koymaya¹²⁸ ya da soru önergeleri vermeye indirgenmiştir. BTK gibi uygulayıcıların azalan şeffaflığı, sorununu daha da karmaşık hale getirmektedir.

Özel sektör, denklemin diğer bir parçasıdır. Hizmet sağlama, inovasyon ve siber güvenlik etrafında oluşturulmuş inisiyatifler bulunmakla birlikte, Türkiye’de internet yönetişimi konusunda sürdürülebilir bir kamu-özel ortaklık modeli henüz mevcut değildir. Aradaki ilişki hiyerarşik bir ilişki gibi görünmektedir; örneğin BTK karar verici makam olarak görev yaparken, internet altyapısının ve çevrimiçi platformların sahibi olan özel sektör sadece BTK’nın talimatlarına uymaktadır. Tüm Türkiye vatandaşlarını etkileyen internet yönetişimi ekosisteminin daha iyi düzenlenmiş ve sürdürülebilir olabilmesi için, daha çoğulcu bir temele oturması gereklidir. Devletin özel sektör karşısında vatandaşların haklarını savunabilmesi ve kendi politikalarını dengeleyebilmesi için halkın bu süreçte söz hakkı olmalı, yasama ve yürütme faaliyetlerinin toplumun ve çeşitli çıkar gruplarının bakış açılarını ve çıkarlarını daha iyi yansıtabilmesi için sivil toplum ve siyasi muhalefet denge unsuru görevi görmeli, özel sektör ise hizmetleri için talep yaratmak ve çıkarlarını aşırı düzenlemeye karşı korumak için halk ve sivil toplum ile ilişki içinde olmalıdır.

4.2.3. Güvenliğin En Önemli Öncelik Değil, Önceliklerden Biri Olduğunun Kabul Edilmesi

Milli güvenlik söz konusu olduğunda, Türk makamları gözetlemeyi ve hatta sansür kabiliyetlerini gerektirebilecek güçlükler ile uğraşmaktadır. Bununla birlikte, özellikle gerekli kontrol ve denge mekanizmalarının mevcut olmadığı hallerde güvenliğe aşırı öncelik vermek, çözdüğü sorunlardan daha fazlasını yaratabilir. Özünde milli güvenliği koru-

mak için atılan adımlar aksine amaçları için zararlı olabilir. Örneğin, kriz yönetiminin önemli bir parçası, halkın ve medyanın endişelerine ve merakına karşılık verecek resmi bir bilgi kanalı oluşturulmasıdır.¹²⁹ Çok başarılı bir kamu iletişim stratejisi olmadan propagandayı, yanlış bilgilendirmeyi ve kasıtlı yanlış bilgi yaymayı önlemek amacıyla sosyal medyayı engellemek ve yayın yasakları getirmek, halkın kaygılarını ve korkularını yatıştırmak yerine daha da güçlendirebilir.

Ancak daha da önemlisi, vatandaşların çevrimiçi haklarını koruyan yasama faaliyetlerinin, resmi makamlara ve kararların icrası için yetki verilen özel kuruluşlara internet üzerinde önemli ölçüde kontrol veren yasama faaliyetlerinin gerisinde kalmış olmasıdır. Örneğin 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ancak Mart 2016’da kabul edilmiştir; halbuki başlangıçtaki planlarda kanunun 2006 sonuna kadar hazırlanmasını öngörülmüş ve kanunun ilk taslağı Meclis’e 2008’de sunulmuştur.¹³⁰ O zaman bile kanunun kabul edilmesinin arkasındaki başlıca itici güç Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki bir anlaşma olmuş ve kanunda bazı temel eksikler mevcuttur.¹³¹ Benzer şekilde, vatandaşlar hukuk dışı gözetlemeye maruz kalabilse de, son zamanlardaki vakalar mağduriyetlere yasal çözümler bulunana dek yıllar geçebileceğini göstermiştir.¹³² Bu çalışma, son on yıl içinde defalarca tekrarlanmış bir tavsiyeyi aksettirecek çok-paydaşlı bir yaklaşımla resmi çevrimiçi önceliklerin tekrar tanımlanmasını, ayrıca gelecekteki mağduriyetleri önlemek için politika yapımcıların, uygulayıcıların ve belki de daha önemlisi adli makamların dijital okur yazarlığının artırılmasını (hatta belki ihtisas mahkemeleri oluşturulmasını)¹³³ önermektedir.

4.2.4. Adli Uygulamaların ve Mevzuatın Standartlarının İyileştirilmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1954’te onaylanmasın-

¹²⁷ Gürkaynak, G. ve ark. (Kasım 2014) “New Era for Turkish Internet Law: Will Turkey Become Another China or Iran?” (Türk İnternet Kanunu için Yeni Dönem: Türkiye Başka Bir Çin ya da İran Olacak mı?) Journal of Business and Economics Cilt 5, Sayı 11, sf. 1976-1982

¹²⁸ Örneğin bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (Haziran 2013) “Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu”, bulunduğu adres: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>

¹²⁹ Ergun, D.; Çelikpala, M.; Kasapoğlu, C. (2016) “Preventing the Worst Case: Accident and Consequence Management for Nuclear Power Plants and the Case of Akkuyu”, (En Kötü Senaryonun Önlenmesi: Nükleer Güç Santralleri için Kaza ve Sonuç Yönetimi ve Akkuyu Vakası), yer aldığı yayın “Managing the Risks of Nuclear Energy: The Turkish Case” (Nükleer Enerjide Risk Yönetimi: Türkiye Modeli), editör Ülgen, S. http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2016/01/edam_managing_nuclear_risks_report.pdf

¹³⁰ Bıçakçı, S.; Ergun, D.; Çelikpala, M. (2015) “The Cyber Security Scene in Turkey” (Türkiye’de Siber Güvenlik), yer aldığı yayın “A Primer on Cyber Security in Turkey and the Case for Nuclear Power” (Türkiye’de Siber Güvenlik ve Nükleer Enerji), editör Ülgen, S. http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2016/03/edam_cyber_security_report.pdf

¹³¹ Bkz. Ünver, A; Kim, G. (Şubat 2016) “Data Privacy and Surveillance in Turkey: An Assessment of the Draft Law on the Protection of Personal Data” (Türkiye’de Veri Gizliliği ve Gözetimi: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısının Değerlendirmesi) http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2016/02/EDAMTurkeyDataPrivacy_format.pdf

¹³² Örneğin bkz. Hürriyet (15 Aralık 2015) “Telekulağa 2. Tazminat” <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/telekulağa-2-tazminat-40027516>

¹³³ Örneğin yukarıda bahsedilen Kartepe Zirvesi <https://web.archive.org/web/20100430151220/http://5651calistay.org/>, Türkiye Büyük Millet Meclisi (Haziran 2013) “Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu”, bulunduğu adres: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>

dan bu yana Türkiye için yasal yol gösterici olmuştur. Ancak Deniz¹³⁴ tarafından ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, Türkiye 1959 yılından bu yana Rusya ile birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından en çok mahkum edilen taraflardan bir olmaya devam etmektedir. 2017'de Türkiye'nin mahkum edildiği davaların yaklaşık %17'si ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği ihlallerinden kaynaklanmıştır. Türkiye, bu hakların siber alemi kapsayacak şekilde genişletilmesiyle, Türkiye'ye karşı Yıldırım ve Türkiye'ye karşı Cengiz ve diğerleri davalarında sırasıyla Google Sites ve YouTube'un kapatılması ile ilgili olarak ifade özgürlüğünün ihlal edilmesi nedeniyle mahkum edilmiştir. AİHM, Türk mahkemelerinin yasa dışı kabul edilen web sayfaları ya da içerikler nedeniyle web sitelerinin tamamının kapatılması yönündeki kararının orantısız olduğu ve mahkemelerin kararlarını vermeden önce Sözleşmenin ilkelerini dikkate almadıkları hükmüne varmıştır. Adli inceleme süreçleri ile iç hukuk da engelleme kararları alınırken orantılılık ve gereklilik ilkelerini dikkate almadıkları için eleştirilmiştir.¹³⁵

Bir yandan, AİHM kararları ve Venedik Komisyonu tarafından belirtildiği gibi,¹³⁶ Türk makamları hem mevcut mevzuatı hem de yasal prosedürleri geliştirmelidir, böylece milli güvenlik endişeleri ile ifade özgürlüğü endişelerinin dengelenmesine yönelik daha az müdahaleci önlemler mevcut olabilecektir. Yasalara uygunluk, meşruluk, gereklilik ve orantılılık hususlarında Sözleşme standartlarına daha iyi bir uyum sağlamaya ek olarak, Türk makamları mevcut mevzuatın bireylerin internet kullanımına nasıl uygulandığı (örneğin ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği haklarına yönelik sınırlamalar gibi) ve haklarının ihlal edilmesi durumunda başvurabilecekleri çözüm mekanizmaları hakkında vatandaşları daha iyi bilgilendirmelidir. Ayrıca Türk makamları içerik sağlayıcıları, kullanıcıları, yer sağlayıcıları ve etkilenen diğer tarafları engelleme kararları hakkında bilgilendirmeye yönelik mekanizmalar geliştirmeli ve çevrimiçi bireysel hak ve özgürlüklerin uzun süreli ve haksız zarar görmelerinden kaçınmak için etkilenen tarafların kararlara itiraz edebilecekleri yollar sağlamalıdır.¹³⁷ Esas itibarıyla, adli makamların çevrimiçi faaliyetler hakkında daha sağlıklı kararlar verme kapasitesini iyileştirmenin yanı sıra, çevrimiçi bireysel hak ve özgürlüklerin gelecekte milli güvenlik için mutlak olarak gerekli olduğu haller dışında ihlal edilmesini

önlemek amacıyla mevcut mevzuat, düzenlemeler ve adli süreçlerin bir insan hakları merceği altında yeniden gözden geçirilmesi gereklidir.

4.2.5. Etkili ve Bağımsız Kontrol ve Denge Mekanizmaları Oluşturulması

Mevzuatın ve adli standartların geliştirilmesi, savcılarının ve hakimlerin dijital okur yazarlığının artırılması yoluyla adli makamların güçlendirilmesi, birliktirliğin genişletilmesi ve özel mahkemeler oluşturulması haricinde, yasama organına gözetleme ve sansür kararlarının hesap verilebilirliğini ve şeffaflığını sağlamada bir rol oynama yetkisi de verilmelidir. 2013 tarihli Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlaller Hakkındaki Meclis Araştırması Komisyon Raporunda "adli olarak dinleme ve izleme yapmaya yetkili kuruluşların yaptıkları dinlemeleri ilgili yasa hükmüne göre yapmadıkları, özellikle dijital dokümanlara dışarıdan müdahale edildiği, imha edilmesi gereken dokümanların bir yerlerde depolanıp daha sonra kullanıldığı veya başka kişi ve kuruluşlara servis edildiği ve Bakanlık Başmüfettişlerinin dokümanların imha edilip edilmediği ile ilgili görevlerini yerine getirmedikleri tespit edilmiştir" ifadesi yer almaktadır.¹³⁸

Bu açıklamalar, daha sonra FETÖ ile bağlantılandırılan yasa dışı gözetleme soruşturması ve bir dizi yıkıcı faaliyet boyunca tekrarlanmıştır. BTK, TİB ve diğerleri tarafından verilen kararları denetleyen kalıcı bir Meclis komisyonu ya da diğer bir bağımsız yasama mekanizması olsaydı, belki de bu hukuk dışı gözetleme faaliyetlerinin etkisi en aza indirebilirdi. Dolayısıyla bu rapor, tercihen parlamentodaki tüm siyasi partilerin eşit temsili yoluyla ve akademisyenler, pratisyenler ve sivil toplum gibi dış uzmanların özel amaçlı katılımı ile, ülkedeki gözetleme ve sansür mimarisini denetlemek amacıyla bağımsız bir denetim mekanizmasının kurulmasını tavsiye etmektedir. Bu yönde bir hareket şeffaflığı ve hesap verebilirliği arttıracak, ayrıca gelecekteki her türlü haksızlığa karşı önleyici bir mekanizma görevi görecektir. Önleyici mekanizma görevini desteklemek amacıyla, caydırıcılık sağlaması açısından olası ihlallere yönelik hukuki ve mali cezalar da güçlendirilmelidir.

¹³⁴ Daha ayrıntılı bir tartışma için bkz. Deniz, Y. (2018) "Çevrimiçi Özgürlükler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: Türkiye için İleriye Dönük bir Yol mu?" Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi

¹³⁵ European Commission for Democracy Through Law (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu) (15 Haziran 2016) "Turkey: Opinion on Law No. 5651" (Türkiye: 5651 Sayılı Kanun Hakkında Mütalaa) Mütalaa No. 805 / 2015, Venedik Komisyonu tarafından 107nci Genel Kurulunda kabul edilmiştir (Venedik, 10-11 Haziran 2016)

¹³⁶ A.g.e.

¹³⁷ Bkz. Deniz, Y. (2018) "Çevrimiçi Özgürlükler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: Türkiye için İleriye Dönük bir Yol mu?", Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi

¹³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi (Haziran 2013) "Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu", sf. 277-278, bulunduğu adres: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>

5. Sonuç Olarak

Bir yandan çevrimiçi bireysel hak ve özgürlükleri korurken diğer yandan milli güvenliği sağlayacak adli ve yasal eylemlerin doğru karışımını bulmak demokrasiler için zorlu bir görev olmaya devam etmektedir. Huzurlu bir toplum için azami miktarda güvenlik gerekli olmakla birlikte, bu, insan hakları asgari ölçüde ihlal edilerek sağlanmalıdır.

Bu açıdan Türkiye'deki siber ortamın vaziyeti, hem Türk devleti ve milli güvenliği en üst seviyeye çıkarmayı hedefleyen kurumlar, hem de çevrimiçi insan haklarına ilişkin endişe duyan Türkiye vatandaşları, akademisyenler, STK'ler ve siyasi muhalefet için sorunlu olmuştur. Bu çalışmada, Türk devletinin interneti düzenleme konusuyla başlangıçta çocuk istismarı ile ilgili önemli endişeler ve müstehcenlik gibi daha geniş kapsamlı endişeler ile daha çok 'emniyet' açısından ilgilendiği, ancak 2013'ten sonraki siyasi ve güvenlikle ilgili gelişmelere paralel olarak milli güvenliğin öncelik kazandığı gözlemlenmiştir. Zaman içinde Türk makamları, bir dizi engelleme tekniği ve aracından, VPN yasaklama yoluyla engellemeleri aşmanın önlenmesine, geniş bant kısıtlama ve DNS zehirlenme ile yasal bir engelleme kararı olmadan erişimin sınırlandırılmasından, sosyal medya ağları ve erişim, yer ve hizmet sağlayıcıların devlet ile yakından işbirliği yapmaya zorlanmasına, kullanıcı faaliyetlerini gözetlemek için gerekli araçları edinmeye ve kurumsal bir kapasite geliştirmeye varan, içerik engellemeye ve çevrimiçi kullanıcı faaliyetlerini gözetlemeye yönelik önemli vasıtalar edinmiştir. Kararlara uyulmasını sağlamak ve kullanıcı davranışlarını cezalandırmak için de mali ve hukuki caydırıcıların kapsamı genişletilmiştir.

Ancak bunlar, yetkili makamların haksızlık yapmasını önleyecek ya da bireylerin resmi kararlara kolayca itiraz etmelerine ve çözüm aramalarına olanak verecek politikalar ve adli eylemler ile tamamlanmamıştır. Aslına bakılırsa, idari bir kurum olan BTK'ya (ve öncesinde TİB'e) daha fazla yasal güç verilmesi, ilgili makamların Venedik Komisyonuna¹³⁹ ve Meclis Araştırma Komisyonuna¹⁴⁰ bile yeterli veri sağlamamaları ve adli makamların kararlarının insan hakları boyutu üzerinde yeterince düşünmedikleri

ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ilkelerini dikkate almadıkları nedeniyle Avrupa Parlamentosu tarafından eleştirilmeleri göz önüne alındığında, karar verme sürecinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği zaman içinde azalmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin uluslararası internet özgürlüğü endekslerindeki yeri hızla gerilere düşmüş ve daha fazla vatandaş özel hayatları ve devletin çevrimiçi özel hayatlarının ihlal edilmesindeki rolü hakkında endişe duymaya başlamıştır.

Türk devletinin ve yetkililerin niyetlerinin iyicil ya da kötücül olduğundan bağımsız olarak, ülkedeki dengesiz haklar / güvenlik ekseninin iyileştirilebileceği ve iyileştirilmesine ihtiyaç olan birçok alan mevcuttur. FETÖ'nün yıkıcı faaliyetlerinin gösterdiği gibi, şeffaflığın, hesap verebilirliğin, bağımsız denetim kapasitesinin ve uygun kontrollerin ve dengelerin yokluğunda, mevcut sistem suistimale ya da amacı dışında kullanılmaya açıktır. Dolayısıyla bu çalışma bütün vatandaşları ilgilendiren bu kritik konuda politika ve mevzuat hazırlamaya tüm paydaşları kapsayan bir yaklaşımı, gözetleme ve engelleme kararlarına yönelik daha çoğulcu ve bağımsız denetim mekanizmalarını, halka tartışmada bir paydaş olarak güç verilmesini, karar vericilerin ve adli makamların daha bütünsel bir güvenlik ve haklar bağlantısı anlayışı yoluyla bilgiye dayanan kararlar verebilmeleri için kapasitelerinin artırılmasını, mümkün olan durumlarda çevrimiçi milli güvenlik zorluklarının üstesinden gelmek için (vatandaşların güvenli çevrimiçi davranışlar konusunda eğitilmeleri gibi) güvenliğe dayanmayan ve daha az ihlal edici müdahale önlemlerinin geliştirilmesini ve web sitelerinin tamamını kapatmadan önce bildirim ve kaldırma, öz-denetim ve içeriğe özel engelleme kararları gibi yolların denenmesine imkan verilmesini tavsiye etmektedir. Esas itibarıyla, kamu güvenliğe öncelik veren bir duruş yerine çevrimiçi insan hakları ile milli güvenlik önceliklerini dengeleyen bir duruşa odaklanmalıdır; bu, halkın güvenini tazeleyebilir ve gerçekten de mevcut senaryodan daha fazla güvenlik sağlayabilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin standartları ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararları bu doğrultuda önemli pusulalardır.

¹³⁹ European Commission for Democracy Through Law (Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu) (15 Haziran 2016) "Turkey: Opinion on Law No. 5651" (Türkiye: 5651 Sayılı Kanun Hakkında Mütalaa) Mütalaa No. 805 / 2015, Venedik Komisyonu tarafından 107nci Genel Kurulunda kabul edilmiştir (Venedik, 10-11 Haziran 2016)

¹⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi (Haziran 2013) "Haberleşme Özgürlüğüne ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu", sf. 277-278, bulunduğu adres: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss489.pdf>

Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi 2018/6

Mayıs 2018

Türkiye’de Çevrimiçi Hak ve Özgürlükler ile Milli Güvenlik: Karşılığı Aşmak

Doruk Ergun | Araştırma Görevlisi, EDAM